

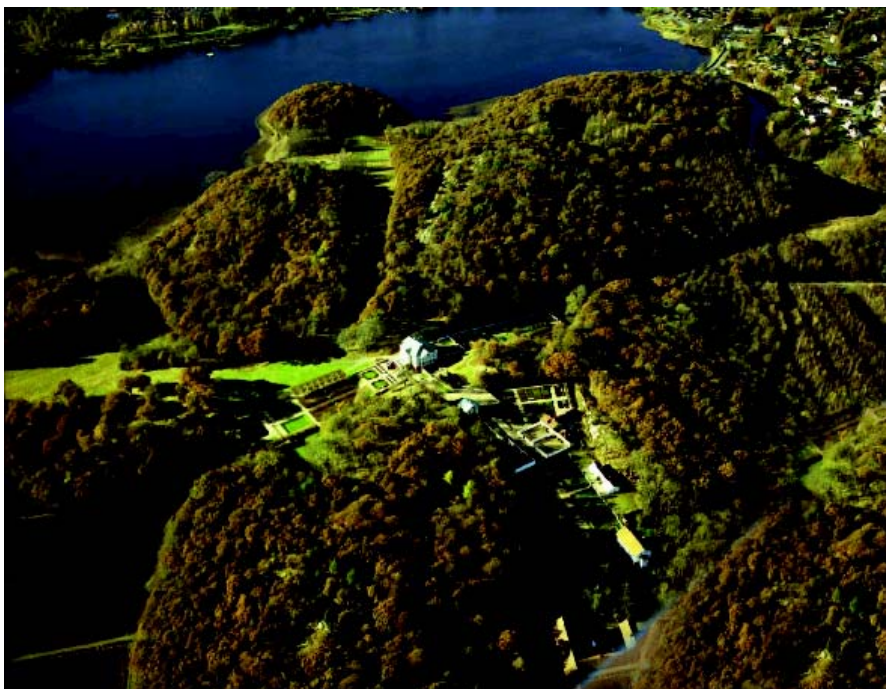
LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Tillhör Länsstyrelsens
beslut
2003-06-10

Bilaga 4
435-24491-2002

Sida
1(66)

Kulturresevatet Gunnebo i Mölndals kommun

Skötselplan

Antagen 2003-06-10
Reviderad 2011-11-29

macintosh hd:users:admin:desktop:kulturresevatet gunnebo beslut skötselplan och bilagor:kulturresevatet gunnebo skötselplan utan kartor 20111129.doc

Postadress:
462 82 Vänersborg

Besöksadress:
Drottninggatan 2

Telefon/Fax:
(växel)0521/60 50 00
(fax) 0521-60 55 06

Webbadress:
www.o.lst.se

E-post:
kulturmiljo@o.lst.se

Skötselplanens status

Denna skötselplan är vägledande för skötsel och åtgärder inom kulturresevatet Gunnebo. Skötselplanen har 2003-06-10 fastställts av Länsstyrelsen med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken. Under 2010–2011 har skötselplanen bearbetats och förtydligats för att bli ett bättre verktyg i det praktiska skötselarbetet. I samband med revideringen har också ny kunskap tagits tillvara. Skötselplanens övergripande målsättningar och riktlinjer är oförändrade enligt Länsstyrelsen beslut 2003-06-10 och ska gälla utan begränsningar i tiden.

I arbetet med utformning och förtydliganden av skötselplanen har representanter för Länsstyrelsen, Gunnebo slott och trädgårdar, samt sakkunniga angående naturvård, kulturmiljövård och parkhistorik deltagit.

Som vägledning för skötsel och åtgärder inom kulturresevatet Gunnebo gäller följande prioritering.

1. Reservatsbildningens syfte samt föreskrifter enligt Länsstyrelsens beslut 2003-06-10.
2. Skötselplanens mål och riktlinjer.
3. Förslag och rekommendationer i kunskapsunderlagen.

Årliga prioriteringar och ansvarsfördelning ska förtydligas i en åtgärdsplan.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SKÖTSELPLANENS STATUS	2
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
1 BAKGRUND OCH SYFTE	4
2 ALLMÄN BESKRIVNING	5
2.1 ADMINISTRATIVA DATA	5
2.2 BYGGNADSMINNE	5
2.3 KUNSKAPSUNDERLAG.....	6
2.4 LÄGE, NATURGEOGRAFI OCH LANDSKAPSBILD	6
2.5 ANLÄGGNINGENS HISTORIA	7
2.6 HISTORISK MARKANVÄNDNING	8
2.7 BEBYGGELSE OCH ANLÄGGNINGAR	12
2.8 KULTURHISTORISKA LÄMNINGAR	12
2.9 DJUR OCH VÄXTER.....	13
2.10 FRILUFTSLIV.....	15
3 MÅL OCH ÅTGÄRDER	16
3.1 DEN FÖRSKÖNADE LANTGÅRDEN.....	16
3.2 AVVÄGNINGAR	16
3.3 EKONOMI, TIDPLAN OCH ÅTGÄRDSPLAN	17
3.4 KULTURHISTORISKA LÄMNINGAR	17
3.5 SKYDDSVÄRDA ARTER.....	17
3.6 TRÄDVÅRD	18
3.7 STÄNGSEL.....	18
3.8 MATERIAL OCH GESTALTNING	19
3.9 RESTAURERINGSÅTGÄRDER	19
4. SKÖTSELOMRÅDEN	21
BG – BYGGNADER	23
T – TRÄDGÅRDAR	26
G – GRÄSYTOR I SLOTTETS NÄRHET	30
R - REKREATIONSYTOR I ANSLUTNING TILL STENSSJÖN.....	31
P – ENGELSK PARK OCH PARK LÄNGS J. HALLS VÄG	33
D – DAMMAR	41
Å – ÅKER	43
Å – SLÄTTERÄNG	46
H – RAST OCH BETESHAGAR FÖR HÄSTAR	48
B – NATURBETESMARK	50
G – GRANSKOG	58
L – LÖVSKOG	59
5 FRILUFTSLIV	63
5.1 ÖVERGRIPANDE MÅL	63
5.2 INFORMATION OCH ANLÄGGNINGAR.....	63
6 DOKUMENTATION OCH UPPFÖLJNING	66

1 Bakgrund och syfte

Syftet är att bevara och vårda ett värdefullt kulturlandskap som utgörs av en lantegendom med slotts- och trädgårdsanläggning från sent 1700-tal med ett omgivande landskap präglat av 1700–1900-talets jord- och skogsbruk och ägarnas estetiska ambitioner.

Syftet är att förmedla en förståelse för landskapets utveckling i ett historiskt sammanhang. Kulturlandskapet ska vara källa till kunskap, inspiration, rekreation och friluftsliv.

Syftet är att gynna den biologiska mångfalden.

Syftet ska tryggas genom att:

- Området skyddas från exploatering.
- Den historiska markanvändningen är vägledande för skötseln. Kartan från 1855 samt kartor och avbildningar från sent 1700-tal ska vara vägledande för skötseln. Olika områden ska också kunna återspegla olika tidsperioder, projekt och ambitioner hos Gunnebos ägare.
- Landskapets parkmässiga inslag bevaras, utvecklas och tydliggörs. Det innefattar både den ursprungliga parken kring slottet och en större naturpark med utflyktsmål och parkvägar som utvecklats under 1800–1900-tal.
- Kulturhistoriska lämningar eller andra spår av ett äldre odlingslandskap bevaras och tydliggörs.
- Skötselmetoder så långt som möjligt följer äldre tiders hävd och brukningstraditioner.
- Skyddsvärda växt- och djurarter ges förutsättningar att överleva i livskraftiga populationer. Särskild hänsyn ska tas till arter vilka har en historisk kontinuitet på Gunnebo.
- Landskapet är väl tillgängligt för rekreation och studier av natur och kultur.
- De verksamheter som idag pågår på Gunnebo slott och Trädgårdar ska kunna utvecklas vidare inom ramen för kulturresevatet.

2 Allmän beskrivning

2.1 Administrativa data

Skyddsform:	Kulturresevat	
Reservatsförvaltare:	Mölnåls kommun	
Namn:	Kulturresevatet Gunnebo	
Kommun:	Mölnåls	
Socken:	Stensjöns församling tidigare Fåssberg socken	
Kartor:	Topografisk karta: 6B NO	
	Ekonomisk karta: 061 95	
Gråns:	Se karta 1	
Fastigheter och ägare:	Gunnebo 1:27, Mölnåls kommun	
Areal:	Totalt:	101 hektar
Markslag och naturtyper:		
	Trådgårdar och bebyggelse	ca 5%
	Åkermark	ca 5%
	Äng	ca 1%
	Rasthagar och betesvall	ca 5%
	Engelsk park	ca 3%
	Strandäng, skogbete och hagmark	ca 40 %
	Övrig lövskog	ca 35 %
	Barrskog	ca 1%
	Övrigt	ca 5%

2.2 Byggnadsminne

Gunnebo slott är byggnadsminnesförklarat sedan 1963. Byggnadsminnets skyddsområde och skyddsbeståmmelser revideras hösten 2011. Enligt det nya byggnadsminnesbeslutet kommer byggnadsminnet att begrånsas till att omfatta endast slottet och stilträdgården vilket motsvarar skötselområde BG1 och T1 inom kulturresevatet. För tillstånd till ändringar inom byggnadsminnet kråvs tillstånd enligt kulturminneslagen.

2.3 Kunskapsunderlag

Skötselplanen har utarbetats utifrån flera olika kunskapsunderlag inventeringar, utredningar och program. De viktigaste presenteras här nedan. Ny kunskap som tillkommer ska tas till vara och kan föranleda omvärdering av ställningstagande i skötselplanen. Sådan omvärdering får göras först efter förankring i kulturresevatets styrgrupp och godkännande av Länsstyrelsen.

Landskaphistorisk inventering vid Gunnebo slott. KULA HB 1999.

Vårdprogram för slottets och trädgårdarnas omgivningar. Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Mölndals stad 2001.

Naturmiljön kring Gunnebo slott. Inventering och sköselförslag. Naturcentrum AB 2000.

Restaurering och rekonstruktion av Gunnebo park och Köksträdgård – Projektet ”Gunnebo åter till 1700-talet” 1995-1999. Rapport. Inger Ernstsson 2003.

Vårdprogram Gunnebo slott och Trädgårdar. Engelska parken, Stilträdgården och Nyttoträdgårdarna. Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Mölndals stad. 2007.

Växtmaterialet i 1700-talets engelska park. En växtplan för Engelska kullen på Gunnebo. Emma Paulsen. Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU, Alnarp.

Friläggning av historiska parkvägar på Engelska kullen/Apollo's Kulle. Rapport. Joakim Seiler. Gunnebo Slott och Trädgårdar februari 2010.

Vårdprogram Gunnebo slott och Trädgårdar. Byggnader. Manuskript – arbete pågår.

2.4 Läge, naturgeografi och landskapsbild

Gunnebo kulturresevat är beläget på en udde mellan sjöarna Stensjön och Rådasjön i Mölndals kommun. Det omgivande landskapet är kraftigt kuperat. Landskapsbilden domineras av lövskogsbevuxna bergkullar omväxlande med gräsbevuxna åkermarker. Berggrunden utgörs av urberg. I höjdpartierna är jordtäcknet tunt med kalt berg och mager moränjord. Längre ner på sluttningarna är jordtäcknet tjockare och här återfinns mulljordar bevuxna med lövskog eller uppodlade till åker. I de lägst liggande partierna återfinns kärr- och torvmark som i huvudsak odlats upp till åker. Området ligger som helhet under den högsta kustlinjen.

2.5 Anläggningens historia

I slutet av 1700-talet byggdes på lantegendomen Gunnebo en av Sveriges modernaste och mest påkostade sommarvillor. Drygt 200 år senare utgör anläggningen en av Europas mest intressanta satsningar när det gäller omhändertagande och utveckling av kulturhistoriska miljöer. Historisk trovärdighet och högklassigt hantverk är nyckelord för vården av byggnader, park och trädgårdar i kulturreseptat. Gunnebo är därmed en angelägenhet för alla med intresse för levande kulturmiljövård.

Gunnebos glansperiod blev tämligen kort. Efter John Halls död följde konkurser för såväl hustrun Christina som sonen John d.y. Vanvård, förfall och bränder raderade redan under 1800-talets första decennier stora delar av den magnifika sommaridyllen. Efter att Gunnebo utbjöds på auktion 1832 beboddes anläggningen under åren av olika familjer, vilka flertalet visade stor respekt och omtanke för det kvarvarande ursprungliga 1700-talet.

När Mölndals stad förvärvade egendomen år 1949 genomfördes ett treårigt omfattande restaureringsarbete av huvudbyggnaden. De av Carlberg efterlämnade drygt två hundra ritningarna har för detta arbete liksom för de senaste årens rekonstruktioner utgjort en ovärderlig källa.

2.6 Historisk markanvändning

Gunnebo är en gammal jordbruksfastighet som omväxlande varit i kronans, kyrkans och adelns ägo. Vi vet ytterst lite om karaktären på såväl bebyggelse som landskap före slottets tillkomst under sent 1700-tal. Vid tiden för John Hall d.ä. förvärv utgjordes Gunnebo av ”ett helt mantal i Askims härad och Fässbergs socken med inventarium av kreatur och gårdsredskap och med alla de ägor och lägenheter i hus, åker och äng, skog och mark, fiske och fiskevatten m.m., som därtill ligger”.

Vid Halls tillträde präglades landskapet av ett hårt bete. I stora delar av Väst-sverige var trädlösheten påtaglig och ljunghedar bredde ut sig. Även på Gunnebo var landskapet relativt hårt nyttjat och bergkullarna var sannolikt tämligen trädfria. Kanske fanns det dock mer grönskande lövträd vid Gunnebo än på andra platser vilket kan ha varit en bidragande orsak till att Hall valde denna plats för sitt sommarresidens. Samtida avbildningar visade en tämligen rik lövskogsvegetation i lägre liggande partier medan höjderna är kala och trädlösa.

Det var i detta landskap som John Hall d.ä., genom sin arkitekt Carlberg, lät uppföra ett slott med omgivande parkanläggning. John Hall bedrev handel med timmer, järn och sågat virke. Han var en av Sveriges mest framgångsrika exportörer av timmer från norra Sverige. På slottet fick Hall ett representativt boende sommartid och gården försörjde dessutom familjen med jordbruksprodukter.

Den sammantagna bilden av Gunnebo från Halls tid och framåt är en anläggning uppbyggd som en Fermé Orneé – den förskönade lantgården. Detta var en typ av engelsk park som uppstod under 1700-talet där naturen, de nyttiga åkrarna, de betande djuren, engelska parken, den formella trädgården, köksträdgårdarna, och byggnaderna samspelade som en helhet. Fermé Orneé ger uttryck för människans nya förhållande till naturen under 1700-talet.

Karaktären av lantegendom bibehölls under 1800-talet. Efter John Hall d. y. konkurs, år 1807, vidtog dock en period på ca 25 år då skötseln av park och jordbruk hölls på en låg nivå. Därefter genomförde en av efterföljarna, John Barclay, omfattande jordbruksreformer. 1855 års karta upprättades i detta sammanhang. Kartans syfte var främst att värdera Gunnebos skogsbestånd, men den ger även en god bild av jordbruket. Kartan visar ett landskap som påverkats av 1800-talets jordbruksförändringar då omfattande nyodling skedde, bl.a. hade Mossen dikats och odlats upp till åker. Utmarken låg söder om nuvarande Boråsbanan och skildes från inägomarken med en gärdesgård. Utmarken var trädlös och den viktigaste betesresursen. Bergkullarna på inägomarken benämns som ”skogsbevuxet berg” och ”skogbevuxen mark”. Hägnadssystemen visar att dessa områden i viss mån utnyttjades för bete, främst de områden som låg längst ifrån slottet, i öster, nordöst och nordväst.

Under de följande 150 åren fortsatte åkermarkerna att brukas medan omgivande bergkullar successivt beskogades ytterligare. Flera trädplanteringsprojekt med bl.a. bok och lärk utfördes. Sannolikt är stora delar av ekskogarna planterade eller medvetet gynnade efter självsådd kring sekelskiftet.

Efter kommunens övertagande 1950 upphörde traditionellt jordbruk. Skötseln innebar i grova drag att åkermarkerna sköttes som ”gräsfält” och kullarna som lövskog. En del åkermarker lämnades till igenväxning.

Gunnebo har en tydlig historia som lantegendom. Samtidigt har det funnits tydliga ambitioner från såväl Hall som flera senare ägare att förstärka den idylliska och pastorala prägel.

2.7.1 Stilträdgården

Stilträdgården runt slottet tillkom under 1780-talet då slottet uppfördes. Stilträdgården är en arkitektonisk-geometrisk anläggning som är samkomponerad med slottet eller villan. Denna trädgårds funktion är att förstärka upplevelsen av huvudbyggnaden och verka som en arkitektonisk förlängning av denna ut i omgivande terräng. De viktigaste kompositionsprinciperna i stilträdgården är axialitet och symmetri.

Stilträdgården, precis som alla andra delar av anläggningen ska inte ses som en autonom del utan som en del av en helhet. Denna trädgård samspelar och bildar förbindelselänk mellan Villan, Engelska Parken, omgivande kulturlandskap och Nyttoträdgårdarna.

Förebilderna till Gunnebo står att finna dels i de italienska lantliga renässansvillorna, Villa rustica, skapade av bland andra arkitekten Andrea Palladio och dels i Carlbergs samtid då nyklassicismen gav upphov till liknande skapelser runt om i Europa.

2.7.2 Köksträdgårdar

Köksträdgårdarna är nyttoträdgårdar som nyttjades från 1700-talet till 1940-talet varefter de lades igen.

Carlbergs ritning Cbg 179 kan betecknas som en generalplan över Nyttoträdgårdarna och den ritningen har varit ett viktigt underlag för de rekonstruktioner som genomförts mellan 1996–2005. På ritningen anges Gamla Köksträdgården med sitt namn och Nya Köksträdgården med sitt. Det antyder att Gamla köksträdgården är äldre än den Carlbergiska anläggningen men att den Nya Köksträdgården då var en nyanläggning.

2.7.3 Park

I slottets närmaste omgivning anlades under 1700-talet en engelsk park. Den engelska parken är regisserad natur men samtidigt betydligt mer dynamisk än

en formell trädgård. Parken formades utifrån den vegetation som då fanns på plats men också genom planteringar och genom att låta träd och buskar återbeskoga tidigare öppen mark, uthuggning av utsikter, anläggning av gångvägar, byggnader m.m. 1700-talets engelska park har genom åren delvis förfallit, även om många spår och lämningar fortfarande finns kvar.

Attraktionerna i den engelska parken hämtades under 1700-talet även från omgivande landskap. Här fanns utsikt mot Stensjön, åkrar, skogklädda kullar och kala berg. Detta var helt i linje med hur man komponerade engelska parker. Ofta talade man om ”borrowed landscapes”, att låna in attraktioner från omgivande landskap och göra dem till upplevelser på vandringen genom den engelska parken.

Skötseln har ända sedan 1700-talet styrts av estetiska aspekter men olika ägare och trädgårdsmästare kan ha haft olika skönhetsideal. Efterhand som träden blivit äldre har man successivt gallrat och röjt, varvid grova, högvuxna träd och vissa buskgrupper gynnats. Man har också sått in fröblandningar med sydtyskt parkfrö, bl.a. vitfryle, vitrapunkel och parkgröe eller planterat nya buskar som t ex rhododendron. Tidvis har området städats från täta buskage och död ved, tidvis har dessa karaktärer lämnats kvar.

Det finns uppgifter om att Sparres skogsvaktare under 1930-40-talet årligen hade till uppgift att ombesörja slåtter utmed John Halls väg. Slåttern ska enbart ha gjorts av utseendeskäl och ej för att det fanns behov av vinterfoder.

2.7.4 Åkermark

Spåren efter ålderdomlig odling, från 1700-talet och tidigare perioder, på Gunnebo är tämligen fåtaliga. De äldsta bevarade åkrarna utgörs sannolikt av Trädgårdslyckan, Rofvelyckan, Ståloppolyckan och Övre Källargärdet. Dessutom kan ytterligare åkermarker ha legat på platser där slottet, stilträdgården och lantgården numera är belägna. Uppbyggnaden av slottet och parken innebar en stor förändring av det äldre odlingslandskapet även om jordbruket fortsatte.

De flesta av Gunnebos nuvarande åkermarker har huvudsakligen odlats upp under senare delen av 1700-talet och början av 1800-talet. Sannolikt har dessa tidigare utgjort en del av gårdens ängsmark.

Efter den Hallska konkursen 1807 bedrevs jordbruket under en tid mera extensivt. I den värdering av Gunnebo som utfördes 1831 talas om att åkern är igenlagd till vall och betesmark. I samband med Barclays tillträde 1837 moderniserades jordbruket och nya åkermarker odlades upp. Barclay lät den engelske lantbruksingenjören George Stephens göra ett förslag till röjning av ny odlingsbar mark genom framförallt dikning och stubbrytning. Principen skulle vara ”to keep the rocks and heights covered with wood and the valleys free and cultivated”. Ett av de områden som odlades upp vid denna tid var den så kallade Mossen.

År 1855 lät Barclay upprätta en karta över Gunnebos ägor. De flesta åkrar som finns angivna på kartan från 1855 kan ännu idag identifieras i terrängen. Huvuddelen har hållits öppna genom odling, slåtter och bete. Några har trassats sönder av järnväg och vägar och andra har delvis vuxit igen eller medvetet skogsplanterats.

Åkrarna i slottets närhet har inte bara betraktats som produktionsytor utan även som vackra inslag i det park- och rekreationslandskap som olika ägare på Gunnebo velat upprätthålla.

2.7.5 Ängsmark

Sannolikt har det funnits tämligen stora arealer med naturlig ängsmark på Gunnebo, men det finns ingen säker dokumentation. Man kan ändå anta att låglänta fuktiga mader och strandängar i hög grad nyttjades för att få vinterfoder till kreaturen under 1700-talet och tidigare eftersom detta var brukligt vid dessa tider. Men på kartan från 1855 finns endast ett fåtal ängsmarker kvar. Sannolikt omdanades landskapet i hög grad av de tidiga ägarna Hall och Barclay varvid de forna sidlänta ängsmarkerna lades om till åker.

2.7.6 Naturlig betesmark

I äldre tider låg den viktigaste betesmarken på utmarken. På 1855 års karta är utmarken helt trädfri medan berg och kullar på inägomarken anges som skogsbevuxna. Skogsmarken på inägomark nyttjades sannolikt som betesmark, dock i oklar omfattning. Bete på inägomarken var sannolikt tämligen extensivt och koncentrerat till höjderna inom den östra delen.

Vissa stängsel syns på kartan från 1855 och idag återfinns låga stenmurar i samma sträckningar. Dessa kan ha kompletterats med trögärdesgårdar eller att man la upp hindrande ris och grenar. Illustrationer av John Hall d.y visar också att det förekom trögärdesgårdar.

På en avbildning från 1800 syns betande kor på maden vid Stålopslyckan. Dessa djur tycks ha gått tämligen fritt i landskapet kanske vaktade av vallpojkar och vallflickor. På samma bild syns berget väster om slottet, med en bård av lövträd i slutningen och kal trädfri hjässa. Detta var sannolikt utseendet på bergen inom Gunnebos ägor vid tiden då Hall tillträdde. Den kala bergstoppen tyder på att dessa marker vid den tidpunkten ännu utnyttjades som betesmark.

De två senaste århundradenas trädplanteringsprojekt samt uppodling av ängsmarker har i hög grad inneburit att traditionella hagmarker eller andra betesmarker försvunnit. Under 1900-talet bedrevs betesdrift främst varit på åkermark. Visst skogsbete förekom, på Skinåsberget, senast under 1900-talets första hälft. När kulturresevatet bildades vid 2000-talets början fanns det inte kvar någon naturlig betesmark på Gunnebo. Under 2000-talet har restaurering av en del naturliga betesmarker påbörjats.

2.7.7 Lövskog

Gunnebo har sannolikt varit lövskogsbevuxet sedan lång tid tillbaka. Här kan ha funnits rester av de vidsträckta ekskogar som under bland annat brons- och järnålder täckte stora delar av Syd- och Mellansverige.

Hall och senare ägare på Gunnebo värderade lövskogen högt. Estetiska aspekter spelade in men också viljan av att vara den gode förvaltaren. Många av dagens lövskogar på Gunnebo består av tämligen enhetliga och likåldriga bestånd av ek som sannolikt planterats under 1800- och 1900-talet eller medvetet gynnats efter en självföryngring. Öster om slottet växer en del bokbestånd. Senare trädplanteringsprojekt med björk gjordes på den dikade mossen under 1950-talet.

I bergsbranterna och sluttningarna finns inslag av mer naturligt växande skog med äldre senvuxna och krumma ekar. Denna skogstyp återspeglar en rest av tidigare vidsträckta ekskogar. På en del fuktiga åkermarker och ängsmarker har det vuxit upp alsumpskogar som sannolikt är självföryngrade.

2.7 Bebyggelse och anläggningar

Gunnebo domineras av själva huvudbyggnaden som tillsammans med möbler och fast inredning, park och trädgårdar samt ekonomibygnader ritades av Göteborgs stadsarkitekt Carl Wilhelm Carlberg i slutet av 1700-talet. Dessa utgör tillsammans den centrala antikvariska anläggningen. Närmare beskrivning av byggnaderna finns under skötselområde BG.

Utöver denna centrala och antikvariska bebyggelse finns längst i öster en lantgård med ladugård, boningshus och diverse ekonomibygnader. Vidare finns en stall- och manegebyggnad uppförd på 1990-talet, samt en därtill hörande paddock. En fri rekonstruktion av Brostugan har gjorts på dess ursprungliga plats vid Gunnebo bro.

I skogsområdet vid ”Byxorna” finns en friluftsscen där amatörteaterföreningen har föreställningar sommartid. Vid stranden av Rådasjön finns också en badplats.

1894 byggdes järnvägen mellan Mölndal och Borås över Gunnebos ägor. Järnvägen passerar på inägomarken och skiljer numera den gamla utmarken från slottsanläggningen.

2.8 Kulturhistoriska lämningar

De förhistoriska lämningar som finns är av stenålderskaraktär och omfattar en boplatz vid Rådasjöns strand (RAÄ 70) samt ett flertal lösfynd (RAÄ 69, 70, 71, 72, 99, 100). Fornlämningar i form av t.ex. gravar saknas helt. Mot

bakgrund av områdets attraktiva läge på en halvö mellan två sjöar, är detta anmärkningsvärt. I fornminnesregistret finns också ett par minnesstenar registrerade (RAÄ 122, 144).

Det fossila odlingslandskap som finns bevarat vid Gunnebo, är till övervägande del rester av det landskap som var i bruk vid 1800-talets mitt. Stora delar av den övergripande agrara struktur som kartan från 1855 förmedlar, finns bevarad i fält vid dagens Gunnebo. De hägnadsrester, liksom de fossila åkrar och åkerbegränsningar som återfunnits, kan så gott som samtliga identifieras på 1855 års karta. De kvarvarande hägnaderna utgörs i samtliga fall av stensträngar, block på rad eller stenmurar. Flera av dem tycks ha varit konstruerade som enkelmurar eller halvgärdesgårdar (stenfundament med trögärdesgård/risgård ovanpå). Över lag är de idag i tämligen dåligt skick; nedrasade, övervuxna och delvis bortplockade.

Några enstaka objekt (hägnader, diken, f.d. åkerstycken, vägbankar etc.) som inte överensstämmer med situationen 1855 har påträffats. Intressantast är de områden med fossila odlingsbäddar/ytor som påträffades på bergsplatåerna omedelbart norr och söder om bebyggelseområdet samt den fossila åkermarken i parkanläggningens södra del.

Vad gäller förekomsten av terrasskanter och jordvallar i parken, kan de tänkas avspegla ett tidigt skede av odling i området – eventuellt tillhörig den medeltida bebyggelsen vid Gunnebo. Dessa åkrar kan mycket väl ha varit i bruk ända fram till slottsetableringen. Detsamma gäller *Gamla trädgårdslyckan*, vars kraftiga terrasskant i nederdelen vittnar om lång och intensiv brukning.

Spår av stentäkt förekommer i anslutning till bergskanter över hela området.

I den engelska parken kring slottet finns ett stort antal parkhistoriska lämningar. De fasta lämningarna utgörs av övervuxna gångvägar, trappor, terrasser, husgrunder, dammar m.m.

I landskapsparken har under 1800–1900-tal anlagts ett flertal promenadvägar.

2.9 Djur och växter

Naturmiljön kring Gunnebo har ett rikt växt- och djurliv. Här finns såväl tämligen vanliga arter som ett stort antal särskilt skyddsvärda arter. Ett stort antal rödlistade arter som finns med på Naturvårdsverkets listor över nationellt hotade och hänsynskrävande arter har påträffats.

Många av de djur och växter som påträffas på Gunnebo är en del av ett *biologiskt kulturarv*. Anledningen till att de förkommer står att finna i den historiska markanvändningen. Vissa arter har medvetet införts i parklandskapet,

andra finns här därför att de fann en fristad under 1700–1800-talet då omgivningarna avskogades. Lavar, mossor, svampar och insekter har under lång tid kunnat leva på och i de väldiga träden som vårdats och fått bli gamla och dö på plats. Fåglar, fladdermöss, grod- och kräldjur är knutna till de varierade lövskogarna som tidvis fått växa fritt och det äldre odlingslandskap som är en del av den historiska anläggningen.

Kombinationen av lövskog och öppna marker ger ett tämligen rikt fågelliv. Lövskogarnas fågelsång under vår och försommar är en viktig ingrediens för besökare. Bland intressanta arter kan nämnas *stenknäck* och *mindre hackspett*. *Stenknäcken* är en art som är typisk för park och lövskogsmiljöer med stora och högvuxna lövträd. Den *mindre hackspetten* gynnas av god tillgång på klen, död ved. Stensjön och Stålloppet är en viktig övervintringslokal för *sångsvan*, *änder* och *sothöna* varför området ofta besöks av ornitologer och allmänt naturintresserade. Dessutom bör nämnas att flera ornitologiska forskningsprojekt pågår i omgivningarna kring Gunnebo.

Kombinationen av öppna marker, lövbryn och vatten är värdefullt för fladdermusfaunan. Gamla ihåliga träd är särskilt viktiga för honornas yngelkolonier. Fyra olika arter med fladdermöss förekommer på Gunnebo.

På Gunnebo förekommer flera större däggdjur såsom *älg*, *rådjur*, *räv*, *grävling*, *skogshare* och *fälthare*. Bland mindre däggdjur förekommer *mink*, *småvessla*, *vanlig näbbmus*, *ängs-*, *åker-*, *vattensork* samt *igelkott*.

Gunnebo är en intressant lokal för grod- och kräldjur. Av särskilt intresse är förekomsten av *större* och *mindre vattensalamander* i stilträdgårdens damm. Dessa arter är beroende av orörd lövskog för övervintring och uppväxt. Andra arter som förekommer eller har förekommit är *vanlig groda*, *vanlig padda*, *skogsödla*, *kopparödla*, *huggorm*, *hasselsnok* och *snok*.

Totalt har 35 arter av landmollusker påträffats. Området är av intresse för denna artgrupp men tillhör inte Göteborgstraktens artrikaste.

Gunnebo är ända sedan 1800-talet ett omtyckt exkursionsmål för insektsamlare. Sedan 1983 har Västsvenska Entomologklubben haft Gunnebo som sitt speciella undersökningsområde och flera artiklar har publicerats i föreningens tidskrift *Aromia*. Totalt har 438 skalbaggsarter dokumenterats i Gunnebo-området. Flera intressanta arter är påträffade varav de flesta är knutna till grova ädellövträd och murken lövved.

Gunnebo-området har en tämligen intressant kärlväxtflora och har utnyttjats för bl.a. universitetets botanikkurser. Gunnebos mest intressanta botaniska förekomst är *vitrapunkeln*, en gräsfröinkomling vilken har kommit in som förorening med utländskt, troligen sydtyskt, gräsfrö. Den sydtyska gruppen av gräsfröinkomlingar omfattar arter från relativt skuggig skogsmark. Fröet såddes för att skapa ängsvegetation i parker. Landets viktigaste förekomster av vitrapunkel i Sverige finns inom ett begränsat område med gods och säterier i Lerum, Partille, Härryda och Mölndals kommuner. Andra exempel på gräsfröinkomlingar som finns vid Gunnebo är *vitfryle*, *parkgröe* och *gullhav-*

re. På näringsrika marker i lövskogen förekommer fläckvis lundflora med *hässlebrodd*, *bäckbräsa*, *springkorn*, *gullpudra* och *storrans*. Traditionell ängs- och hagmarksflora finns i begränsad omfattning. I fläckar påträffas arter som *svinrot*, *ängshavre* och *ängsmaskrosor*.

Omgivningarna kring Gunnebo har en rik lavflora. Sju rödlistade arter har påträffats. Särskilt påtaglig är den rika förekomsten av *mussellav* som hittades på ett flertal platser inom området. Lövskogarna utan gran och med inslag av grova träd i halvöppna lägen i bryn och bergkanter utgör mycket gynnsamma växtplatser för lavarna. Viktigt för lavarna är också att området varit trädbevuxet under mycket lång tid, närheten till vatten och det milda, fuktiga klimatet.

Gunnebo har en tämligen rik svampflora med rödlistade arter och andra arter som indikerar högre naturvärden. Grova ekar, näringsrik ekskog, orörd alsumpskog, ogödslade gräsmattor samt äldre tallskog är viktiga livsmiljöer rödlistade och ovanliga svampar.

Gunnebo har en måttligt rik mossflora. De värdefullaste miljöerna för mossor inom området är gamla lövträd, nordvända branter samt hållmarker gärna i anslutning till vatten. På ekarna och även på andra lövträd i vissa områden finns en tämligen rik mossflora med inslag av flera så kallade signalarter. På skuggiga klippväggar finns ibland en rik mossflora med bland annat den rödlistade *skuggmossan*. På en berghäll vid Rådasjöns strand har den sällsynta *vaxmossan* påträffats.

2.10 Friluftsliv

Gunnebo slott är en viktig turistattraktion i Göteborgstrakten och det omgivande landskapet är ett uppskattat rekreationsområde för bl.a. skolor, daghem, föreningar, kurser och konferenser. Områdets attraktionskraft består av slottet, lantgården och landskapets natur-, kultur- och skönhetsvärden. Promenadvägar och motionsspår ger god tillgänglighet till hela området.

3 Mål och åtgärder

3.1 Den förskönade lantgården

Nedanstående är ett förtydligande av syftet som presenteras på sidan 3 och i Länsstyrelsens beslut att skydda området som kulturresevat.

Gunnebo ska så långt som möjligt återspegla en anläggning uppbyggd som en Fermé Orné – den förskönade lantgården. Detta var en typ av engelsk park som uppstod under 1700-talet där naturen, de nyttiga åkrarna, de betande djuren, engelska parken, den formella trädgården, köksträdgårdarna, och byggnaderna samspelade som en helhet. Fermé Orné ger uttryck för människans nya förhållande till naturen under 1700-talet.

Landskapets autenticitet skall uppnås genom att använda äldre brukningsmetoder, efterlikna äldre avbildningar och kartor samt tolka landskapets kulturhistoriska spår och biologiska innehåll. Men viktigt är också att ta fasta på nyromantikens idéer.

Den ovan beskrivna skötseln är en garant för att bevara den biologiska mångfalden. Den gynnar många av de skyddsvärda arter som är knutna till det historiska landskapet. Det är också en bra utgångspunkt för att kunna erbjuda publika upplevelser kopplade till historia, nytänkande och framtid

Ambitionen att återspegla en anläggning uppbyggd som en Fermé Orné, ska prioriteras i slottets närmsta omgivning. I andra delar kan landskapet även återspegla andra tidsepoker, projekt och ambitioner på Gunnebo, om det kan motiveras inom syftet som det beskrivs i Länsstyrelsens beslut.

3.2 Avvägningar

Alla värden kan inte alltid gynnas på samma ställe. Syftet med denna skötselplan är att ge anvisningar för vilka värden som skall prioriteras i olika områden och sammanhang. Av utrymmesskäl kan däremot inte alla de resomang och avvägningar som ligger bakom beskrivas och förklaras.

Det kommer att uppstå situationer då olika mål kan komma att stå i konflikt med varandra. Skötselplanens syfte och målbeskrivningar är alltid vägledande, men avvägningar och prioritering kan behöva göras från fall till fall. Åtgärder som inte tydligt är förankrade i skötselplanen ska avgöras av Kulturresevatets styrgrupp och godkännas av Länsstyrelsen.

3.3 Ekonomi, tidplan och åtgärdsplan

Målsättningen är att skötselplanens åtgärder ska genomföras inom en 10-års period under förutsättning att det finns tillgängliga resurser.

Vilka restaureringar som ska genomföras och vilka åtgärder som skall prioriteras avgörs från år till år. Åtgärderna ska förankras i styrgruppen för kulturreservatet och godkännas av Länsstyrelsen.

Planerade och genomförda åtgärder ska dokumenteras i åtgärdsplanen – bilaga 1. I denna ska årligen anges vilken organisation och vilken person som är ansvarig för respektive åtgärd. Åtgärdsplanen ska årligen uppdateras och godkännas av Länsstyrelsen efter genomgång i styrgruppen för Kulturresevatet.

Kulturvårdsförvaltningen bekostas av Länsstyrelsen och Mölndals Stad.

Där det finns möjlighet ska miljöstöd och restaureringsstöd utnyttjas.

3.4 Kulturhistoriska lämningar

Värdefulla kulturhistoriska lämningar som t.ex. stengärdesgårdar, öppna diken och äldre vägar ska bevaras, underhållas och hållas fria från träd och buskar av igenväxningskaraktär. Stenar som ramlat ner ska läggas tillbaka. Med igenväxningsvegetation menas sådan vegetation som kunnat etablera sig på grund av bristande hävd. Vissa träd och buskar (främst bärande) som traditionellt har lämnats kvar intill kulturhistoriska lämningar ska inte tas bort.

I landskapet kring Gunnebo finns flera äldre och nyare parkvägar och gångstigar. Dessa ska underhållas på samma sätt som övriga kulturlämningar.

3.5 Skyddsvärda arter

Hänsyn ska tas till de rödlistade arter och andra skyddsvärda arter som är knutna till Gunnebos kulturlandskap. De ska ha gynnsam bevarandestatus i området. Åtgärder som gynnar rödlistade arter och arter som sannolikt har en historisk förankring i området skall prioriteras före åtgärder som gynnar andra typer av arter.

3.6 Trädvård

Trädbeståndet på Gunnebo Slott är unikt och värdefullt. Träden ska vårdas och bevaras såsom anläggningens övriga värden. Det innebär omsorg om trädens krona, stam och rot.

Alla arbetsinsatser med träd ska utgå ifrån en sammanvägd bedömning av risk, naturvärde, kulturmiljövärde, historiskt värde och estetiskt värde.

Målsättningen är att stora träden ska leva så länge som möjligt. Följande åtgärder och hänsyn ska vidtagas för att uppnå det målet:

- Inga stora träd får fällas före godkännande av styrgruppen för Kulturre-servatet Gunnebo.
- Inga anläggningsarbeten eller förändringar i markförhållanden får ske i närheten av stora träd. Gränsen för hur nära man får arbeta är stamdiameter x 9. Före anläggnings- och markarbeten ska denna gräns mätas ut och markeras.
- Bredkroniga ekar ska så långt som möjligt friställas.
- Betesdjur ska hindras från att skada barken på stora träd.
- Stängsel får aldrig fästas i träd. Anslag, annat än märkning med identifi-kationsbricka, får aldrig göras på träd.
- Beskrining av träd ska utföras med ”väl beprövade metoder” och får endast ske efter konsultation av ansvarig trädgårdsmästare, alternativt ut-bildad arborist.

Stora träd som fallit eller fällts ska normalt få ligga kvar om de ej utgör di-rekt fara eller hinder eller av annan anledning är direkt olämpligt. En be-dömning ska i varje enskilt fall göras utifrån risk, naturvärde, kulturmiljö-värde, historiskt värde och estetiskt värde. Angående estetiska aspekter ska alltid upplevelsen inom några år vägas in.

3.7 Stängsel

Stängsel ska utföras enligt kartan för skötselområden B. Eventuella avsteg från kartan ska godkännas av Länsstyrelsen och förankras hos styrgruppen för kulturre-servatet.

- Stängsel ska sättas upp på ett ändamålsenligt och enhetligt sätt, med ma-terial som väl anknyter till den kulturhistoriska miljön. Material från Gunnebo ska om möjligt användas. Impregnerade stolpar ska undvikas.
- Stora fallor ska eftersträvas i enlighet med karta.
- Tillfälliga stängsel får användas, men bara i undantagsfall.

- Stängslade områden ska vara tillgängliga för besökare. Stängsel, grindar, ramper och information ska utformas på ett sådant sätt att besökare känner sig välkomna.
- Stängsling ska alltid föregås av noggrann markering och genomgång i fält av stängslens placering.
- Materialval och stängselns placering ska alltid godkännas av styrgruppen för kulturreseptatet före verkställande.

Kommentar: När det gäller stängslens placering hade det varit önskvärt rent kulturhistoriskt om stängseln följde historiska stängselsträckningar, men det är inte realistiskt genomförbart utom i enstaka fall undantagsfall. Anledningen är bl a att järnväg och väg splittrat landskapet, hänsyn till andra intressen, hänsyn till vattentäkt, ridskola m.m. Däremot kan ändå den historiska betesdriften efterliknas genom att betet så långt som möjligt ska genomföras i stora fallor.

3.8 Material och gestaltning

Så långt som det är möjligt och rimligt skall material vid t ex stängsling, markbeläggning och byggnationer väljas så historiskt autentiskt som möjligt. Undantag får göras i fall då det är praktiskt mycket olämpligt.

Nya anläggningar som inte funnits i den historiska miljön får utformas med moderna material, men ska så långt möjligt anpassas till den historiska miljön.

Anvisningar finns under respektive skötselområde samt under punkt 3.7 stängsling och 5.2 Information och anläggningar. Ytterligare avvägning görs från fall till fall.

3.9 Restaureringsåtgärder

Restaureringsåtgärder inom ett skötselområde får inte påbörjas förrän det med säkerhet finns förutsättningar att genomföra den återkommande skötseln. Det innebär att t.ex. gallring och röjning inte får genomföras över större arealer än det finns resurser att sköta långsiktigt.

Före större gallringar och röjningar ska träden stämplas. Stämpling och annan planering av skötselinsatser ska utföras av personer med erforderlig kompetens när det gäller natur- och kulturmiljövård och praktiskt skogs- och jordbruk.

Gallring och röjning ska genomföras så att markskador inte uppstår av maskiner eller fordon. Kulturhistoriska lämningar får inte heller förändras eller skadas. Huvuddelen av fällda träd, grenar och ris ska transporteras bort. Vis-

sa fällda trädstammar bör alltid lämnas för att gynna den biologiska mångfalden. Samma sak gäller för ris och ved i lämpliga lägen – så kallade fauna-depåer.

Virke från avverkningar bör så långt som möjligt tas tillvara och användas för byggnadsändamål inom kulturreseptatet.

Områden som restaureras ska fotodokumenteras innan och efter åtgärderna.

4. Skötselområden

Byggnader och bebyggelse lämningar

BG9. Brostugan.
(utanför kartan)

BG6. Eremitaget

BG1. Slottet

BG3. Tjänstefolksbyggnaden

Byggnadslämning av oklart ursprung

*Lämning efter jordkällare
(utanför kartan)*

BG7. Lantgården

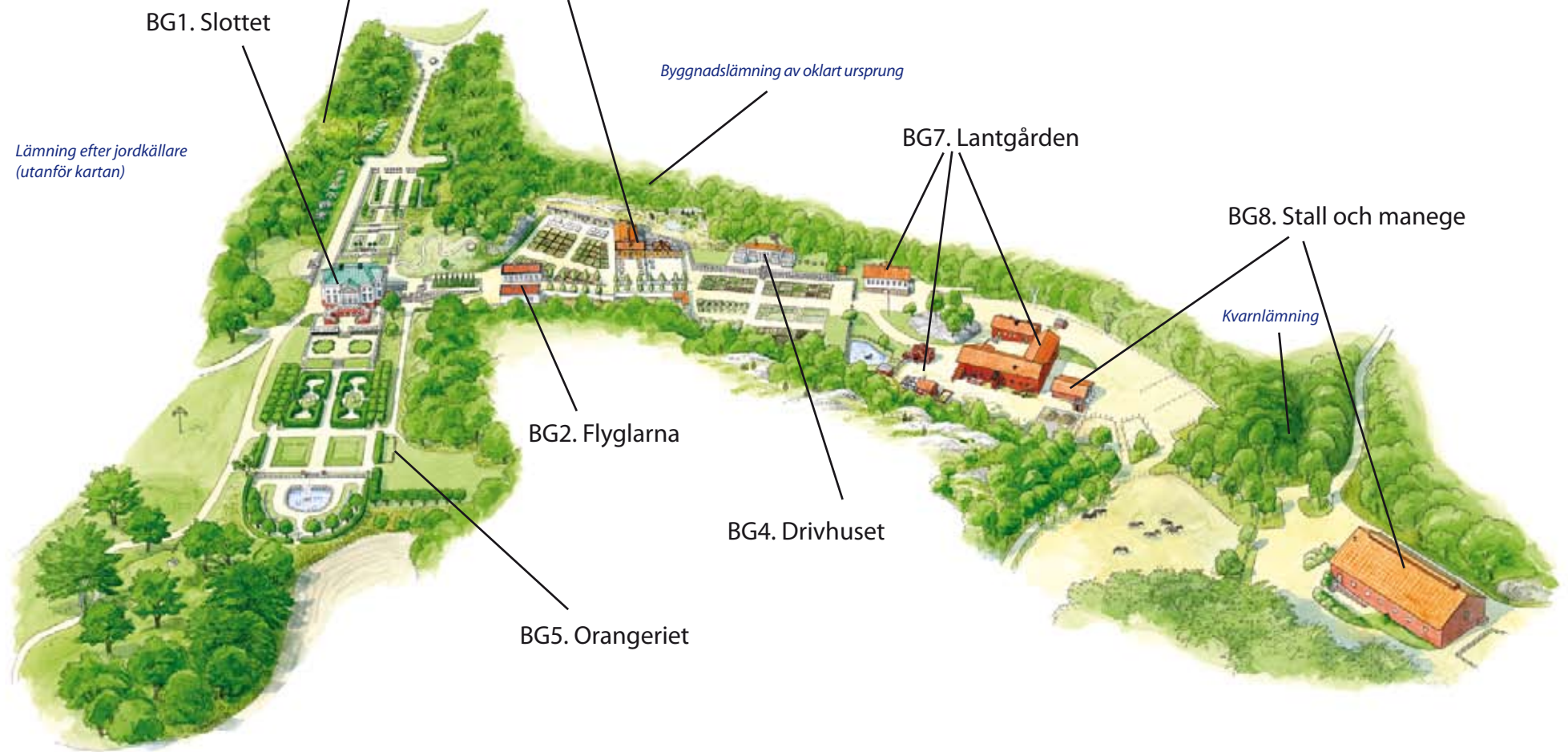
BG8. Stall och manege

Kvarnlämning

BG2. Flyglarna

BG4. Drivhuset

BG5. Orangeriet

BG – Byggnader

BG1. Gunnebo slott

Gunnebo domineras av själva huvudbyggnaden som tillsammans med möbler och fast inredning, park och trädgårdar samt ekonomibyggnader ritades av Göteborgs stadsarkitekt Carl Wilhelm Carlberg i slutet av 1700-talet. Den första officiella middagen på slottet hölls år 1796. Gunnebo Slott var då ett av landets mest magnifika och moderna sommarnöje och ses idag som ett av Sveriges främsta exempel på nyklassicistisk byggnadskonst. Huvudbyggnaden kallades allmänt för det ”dyraste och grannaste träslottet i Sverige”. Den timrade byggnaden är klädd med bred liggande panel som ska imitera sten. Slottet är öppet för allmänheten genom guidevisningar.

BG2. Flyglarna

En januarinatt 1833 brann slottets flyglar ner till grunden. I den norra flygeln fanns då bland annat trädgårdsmästarebostad och rum för främmande drängar. Den södra flygeln inhyste stall och vagnsbod. Nuvarande flygelbyggnader är en rekonstruktion som utförts 2003-2006. Här ryms nu butik, turistinformation, kontor och konferensrum.

BG3. Tjänstefolksbyggnaden

Denna byggnad ritades av C W Carlberg men blev aldrig byggd. Först tvåhundra år senare kom huset verkligen på plats. År 1996–2000 uppfördes byggnaden helt enligt C W Carlbergs originalritningar med dräng- och pigkammare samt hönshus. Här ryms nu restaurang och kontor.

BG4. Drivhuset

Drivhuset är återuppbyggt på terrassen där motsvarande hus låg redan på 1700-talet. De ursprungliga ritningarna finns dock inte bevarade. Byggnaden är istället uppförd som en fri förnyelse baserad på arkeologiska undersökningar, Beijers teckningar och jämförande studier av samtida drivhus.

BG5. Orangeriet

Ursprungligen fanns ett orangeri i södra delen av stilträdgården. Orangeriet var av sin samtid beundrat och ofta beskrivet som egendomens juvel. Byggnaden tjänstgjorde praktiskt och funktionellt som utrymme för vinterförvaring av familjen Halls vidsträckta innehav av exotiska fruktträd. Huset nyttjades också för sällskapsliv, festligheter och som en förstklassig attraktion för tillresta gäster. År 1829 brann orangeribyggnaden ner efter en längre tids vanvård och förfall. Planer på en rekonstruktion av Orangeriet har under de senaste åren initierats och grunden har grävts fram.

BG6. Eremitaget

Väster om tvärskeppet i den engelska parken låg ursprungligen ett eremitage klätt med granbark och vasstak. Carlbergs ritningar till denna lilla byggnad finns bevarade. Av byggnaden återstår idag endast en stengrund som år 2011 grävdes fram under en arkeologisk undersökning.

BG7. Lantgården

Lantgård med ladugård, boningshus och diverse ekonomibyggnader.

BG8. Stall och manege

Stall- och manegebyggnad uppförd på 1990-talet.

BG9. Brostugan (syns ej på kartan)

En fri rekonstruktion har gjorts på den ursprungliga platsen vid Gunnebo bro.

Ytterligare bebyggelseämningar som kan nämnas är grunden från en potatiskällare väster om slottet, ett kvarnhus i ravinen öster om Lantgården och en stengrund från mindre byggnad norr om Gamla köksträdgården.

Kvalitetsmål

- Byggnadsverksamheten ska utgå från det sena *1700-talets byggnadsskick* med respekt för de ursprungliga konstruktionerna och materialen.
- Alla byggnads- eller förändringsarbeten av det historiska byggnadsbeståndet ska utföras under *bebyggelseantikvarisk medverkan*. Restaureringar och rekonstruktioner ska utföras med *hantverksmässiga metoder och material*.
- *Vårdprogram för byggnader* ska vara ett viktigt underlag för arbetet.

Restaurering

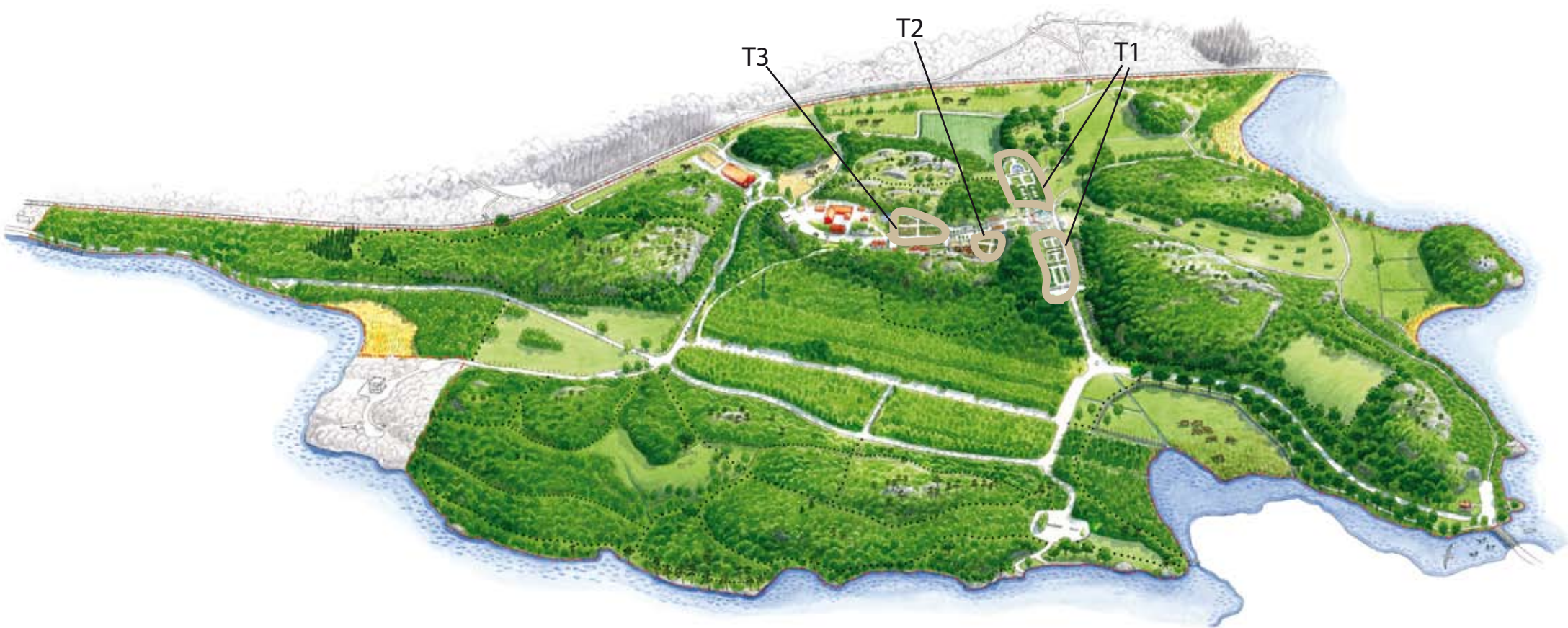
- Nybyggnad, tillbyggnad eller yttre förändring av befintliga byggnader är inte tillåtet enligt Länsstyrelsens beslut. Restaureringar och rekonstruktioner kan vara önskvärda men skötselplanen tar inte ställning i detalj. Avvägning måste göras i varje enskilt fall utifrån byggnadens historia och kulturhistoriska värde. Dispens krävs från Länsstyrelsen.
- Gunnebo slott är byggnadsminnesförklarat sedan 1963. Byggnadsminnets skyddsområde och skyddsbestämmelser revideras hösten 2011. Enligt det nya byggnadsminnesbeslutet kommer byggnadsminnet att begränsas till att omfatta endast slottet och stilträdgården vilket motsvarar skötselområde BG1 och T1 inom kulturresevatet. För tillstånd till ändringar inom byggnadsminnet krävs tillstånd enligt kulturminneslagen.

Återkommande skötsel

- Dagliga drift- och underhållsarbeten ska utföras med hantverksmässiga metoder och material.

T: Trädgårdar

Norr

T – Trädgårdar

T1 – Stilträdgård anno 1790

Stilträdgården runt slottet tillkom under 1780-talet då slottet uppfördes. Stilträdgården är välbevarad och till stora delar rekonstruerad till sin grundstruktur och delvis även till sitt innehåll, men ett stort antal trädgårdsrum är fortfarande omöblerade och saknar sina historiska möbler och dekorativa innehåll.

Slott och trädgård ritades av arkitekten C W Carlberg som bl. a. fått inspiration via studieresor i Europa. Stilträdgården är en arkitektonisk-geometrisk anläggning som är samkomponerad med slottet eller villan. Denna trädgårdsfunktion är att förstärka upplevelsen av huvudbyggnaden och verka som en arkitektonisk förlängning av denna ut i omgivande terräng. De viktigaste kompositionsprinciperna i stilträdgården är axialitet och symmetri.

Stilträdgården, precis som alla andra delar av anläggningen ska inte ses som en autonom del utan som en del av en helhet. Denna trädgård samspelar och bildar förbindelselänk mellan slottet, Engelska parken, omgivande kulturlandskap och Nyttoträdgårdarna.

Förebilderna till Gunnebo står att finna dels i de italienska renässansvillorna, Villa rustica, skapade av bland andra arkitekten Andrea Palladio och dels i Carlbergs samtid då nyklassicismen gav upphov till liknande skapelser runt om i Europa.

Köksträdgårdarna

Carlbergs ritning Cbg 179 kan betecknas som en generalplan över Nyttoträdgårdarna och den ritningen har varit ett viktigt underlag för de rekonstruktioner som genomförts mellan 1996-2005. På ritningen anges Gamla Köksträdgården med sitt namn och Nya Köksträdgården med sitt. Det antyder att Gamla köksträdgården är äldre än den Carlbergska anläggningen men att den Nya Köksträdgården då var en nyanläggning. Båda köksträdgårdarna var i drift mellan 1780-talet och 1940-talet varefter de lades igen. Nyttoträdgårdarna är därmed inte lika välbevarade som stilträdgården men de är till stora delar rekonstruerade.

T2. Gamla köksträdgården

Gamla köksträdgården återskapades 1996. Den källa som värderades högst i det arbetet var Carlbergs ovannämnda ritning även om andra källor såsom arkeologiska fynd (av t. ex. en damm i denna del), Liedins karta från 1786 och John Hall d.y.'s teckning från Köksträdgårdsberget i högre eller lägre grad emotsade Cbg 179. Därmed är det rättvisande att tala om Gamla Köksträdgården som en fri förnyelse baserad på Carlbergs ritning Cbg 179.

Grundstrukturen i denna trädgård är hämtad från Carlbergs ritning medan innehållet är en nutida interpretation med historiska ambitioner.

T3. Nya köksträdgården

Nya köksträdgården är till sin grundstruktur en rekonstruktion baserad på Carlbergs ritning Cbg 179, Liedins karta 1786 samt arkeologiska undersökningar.

Kvalitetsmål

- Den klassiska stilträdgård som John Hall d.ä. lät uppföra efter ritningar av arkitekten Carlberg ska så långt som möjligt efterliknas. Målet kan kort sammanfattas med ”tillbaka till 1790”. Carlbergs ritningar och undersökningar av marken ska vara de viktigaste kunskapskällorna.
- Vägledande för all skötsel ska nyckelbegreppen ekologi och historia vara. Historiska och ekologiska metoder ska prövas och användas så långt det är möjligt. I vissa fall kan avsteg accepteras på grund av ergonomi och säkerhet. En hantverksmässig inriktning är viktig.
- Köksträdgårdarna ska i sin grundstruktur vara en fri förnyelse baserad på Carlbergs ritning Cbg 179, Liedins karta 1786 samt arkeologiska undersökningar. Innehållet ska vara en nutida interpretation med historiska ambitioner.
- Tidsenliga redskap ska användas.

Restaurering

- Fortsatt rekonstruktion och fri förnyelse utifrån befintlig kunskap. Ny kunskap som kommer fram ska efter förankring tas tillvara.
- Gunnebo slott är byggnadsminnesförklarat sedan 1963. Byggnadsminnets skyddsområde och skyddsbestämmelser revideras hösten 2011. Enligt det nya byggnadsminnesbeslutet kommer byggnadsminnet att begränsas till att omfatta endast slottet och stilträdgården vilket motsvarar skötselområde BG1 och T1 inom kulturresevatet. För tillstånd till ändringar inom byggnadsminnet krävs tillstånd enligt kulturminneslagen.

Återkommande skötsel

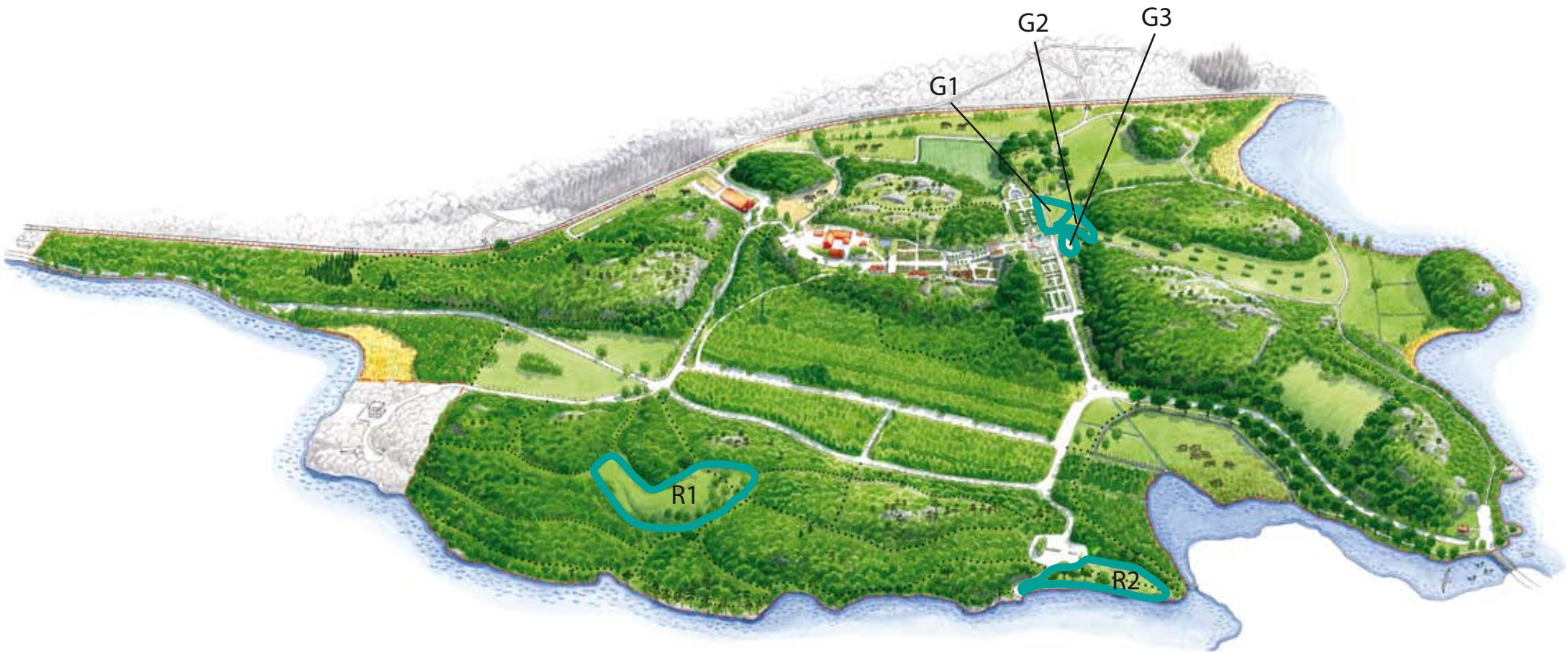
- *Skötsel av paradgräsmattor:* Vårfagning med stålräfsa i mitten av april, därefter sprids Biomax. Under växtsäsongen klipps gräsmattorna en gång per vecka. Gräskanterna skärs en gång per säsong och klipps sedan varannan eller var tredje vecka. Gräsmattorna vattnas vid behov. Under hösten och vintern räfsas lövhögar bort från gräset.
- *Historiskt alternativ till skötsel av paradgräsmattor som bör prövas:* Vårfagning med stålräfsa i mitten av april. Slås sedan med lie var tredje eller var fjärde vecka och räfsas då noggrant så att allt avslaget material tas bort. För övrigt enligt ovan.
- *Grusytor:* Under växtsäsong skyfflas ytorna vid lämplig väderlek så att ogräset vissnar och sedan krattas ihop. Vid stor förekomst av fröande ogräs rensas för hand. Gruset krattas en gång per vecka på de mest frekventerade gångarna och dagligen i området runt restaurangen. Gruset

krattas uppåt i backarna och ränndalarna sopas ur samt rensas från ogräs. Trapporna sopas en gång per vecka.

- *Uppfartsvägen*: Sopas med sopaggregat efter sista halkbekämpningstillfället. Gräskanter krattas med räfsa och trimmas under sensommaren. Efter alm- och lindblomning sopas för hand och under lövfällningen krattas löv bort efter hand.
- *Lindhäckar och boskéer*: Underhållsbeskärs under tiden 15 juni till 15 augusti. I arbetet, som är mycket omfattande, används främst moderna redskap.
- *Knuthamlade lindar: alléer, orangeriäng, dammparterr*. Knuthamlas under vinter och vårvinter årligen. En ny generation förökas på Billbäcks Plantskola för att säkra lindar med proveniens Gunnebo.
- *Nya knuthamlade lindar flygelappareille*: Lindarna på flygelappareillen ska formas till kalottform och knuthamlas i framtiden. Knuthamlingen genomförs under vinter och vårvinter årligen.
- *Bokhäckar i köksträdgårdarna*: Uppbyggnadsbeskärs tills de fått sina rätta höjder. Dessa häckar beskärs under juli månad.
- *Avenbokskoner*: Konerna formklippas under juli månad och putsas eventuellt i augusti. Dött, skadat och sjukt material beskärs under vintern vid behov.
- *Köksträdgården*: Köksträdgårdarna odlas med växtföljd. De sängar där näringskrävande grödor odlas djupgrävs med naturgödsel under april månad.
- *Spaljeträd*: Huvudbeskrning genomförs under tidig vår då även all uppbindning ses över för att förhindra stranguleringskador och därmed förknippade sjukdomar. Pincering samt kontroll av uppbindning görs fortlöpande under sommaren. Träden formas i sexarmad Verrierpalmettform trots att man inte hittat några säkra belägg för att den formen fanns under 1700-talet.
- *Drivhus*: Övervintring av exoter från oktober till april-maj. Produktion av annueller och grönsaker från februari till oktober. Drivhuset är en oerhört arbetsintensiv miljö. Här är hygien av avgörande betydelse. Skötseln är omfattande och specificeras inte.

 G/R – Gräs- och rekreationsytor

Norr

G – Gräsytor i slottets närhet

G1 – "Midsommarängen"

Öppen bruksgräsmatta omedelbart väster om stilträdgården. Gräsmattan används i stor omfattning för lekar, spel och picknick. En teaterscen har under senare år placerats på en del av ytan.

G2 – Öppen gräsmark väster om slottet

Öppen gräsmark som utgör en naturlig fortsättning av åkern Gärdet vid Källan. Det har dock en annan historia. På kartan från 1786 syns här två rektangulära dammar omgivna av trädvegetation. Även på kartan från 1855 anges området som skogbevuxen mark och träd syns fortfarande på flygfoton från 1950. Vyn från trädgården och upp mot Gärdet vid Källan har således först öppnats upp efter 1950-talet.

G3 – Gräsmatta på kejsarterrassen

Liten bruksgräsmatta uppe på Kejsarterrassen.

Kvalitetsmål

- Ytor för spel, lek, föreställningar eller rekreation.
- Ytorna ska ge ett prydligt och inbjudande intryck.

Restaurering

- Beslut ska fattas om dammarna som syns på Liedins karta ska återskapas eller ej. Ett sådant beslut ska föregås av arkeologiska undersökningar. Träd kan även planteras för att återskapa ett mer historisk utseende i denna del.
- Kejsarterrassen kan även återställas till ett utseende mer överensstämmande med 1700-tal efter det att arkeologiska undersökningar genomförts.

Återkommande skötsel

- Klipps med åkgräsklippare tre gånger per månad under säsong. Dessa gräsmattor ska avvika i karaktär från stilträdgårdens paradgräsmattor.
- Städning från skräp. Återställning efter evenemang.

R - Rekreationsytor i anslutning till Stenssjön

R1 – Rofvelyckan

En liten åkerlycka även kallad ”Byxorna” på grund av fältets form (Rofvelyckan på 1855 års karta). Idag syns den forna åkern som en öppen glänta i den omgivande skogen. Området används för som lekyta, friluftsteater, tältläger m.m. Den västra delen är bevuxen med glest stående medelgrova ekar. Den nordöstra delen har vuxit igen med ek, björk och hallon.

Rofvelyckan var åker år 1855, förutom bäckravinen i områdets östra del och ett avsnitt i den västra delen.

Åkermarken kan antas tillhöra de äldsta åkrarna på Gunnebo då den ligger på torr väldränerad mark. Runt lyckan löper diken samt en stenmur till största delen bestående av en enkel rad block. I sydöstra hörnet löper en brukningsväg av senare ursprung. Vägens sydvästra ände tycks ha likartad sträckning som 1855.

R2 – Badplats med gräsytor

Strandområde med badplats. Kring badplatsen finns hållmarker, öppna kortklippta gräsytor och glest ställda normalgrova ekar.

Ståloppslyckan var till största delen åker år 1855. Strandslutningen med delvis skogsbevuxna berghällar var inte uppodlade. Ett annat namn som förekommer är Hästehagen.

Åkermarkerna kan antas tillhöra de äldsta åkrarna på Gunnebo då de ligger på torr väldränerad mark. Omkring 1935 hade man grävt upp ett grustag på den mellersta åkerytan. Senare gjordes grustaget om till parkeringsplats.

Den västra delen av åkern är idag gräsmatta tillhörande badplatsen.

På gräsmattorna växer en del ovanliga svampar som är känsliga för gödsling. På en ek vid parkeringsplatsen växer den akut hotade laven puderfläck. På en berghäll nära vattnet i östra delen växer den sällsynta vaxmossan.

Kvalitetsmål

- Prydliga områden lämpliga för spel, lek, föreställningar eller rekreation.
- Mossor och lavar på berghällarna inom område R2 ska finnas kvar.

Återkommande skötsel

- Klippning av gräsmatta, trimmer eller annat öppethållande.
- Städning/renhållning.

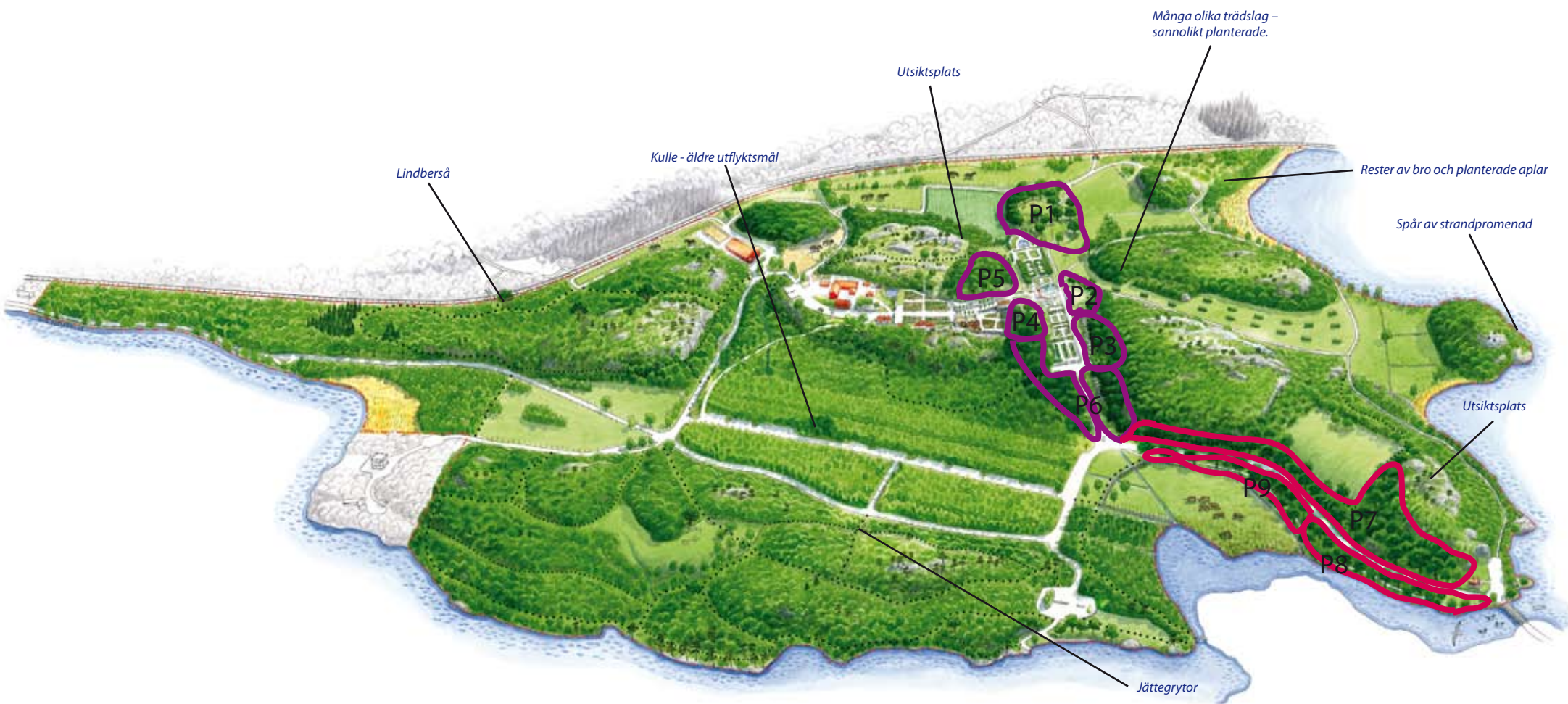

P1–P6: 1700-talets anlagda engelska park.

P7–P9: Parkliknande lövskog med grova träd, många med ursprung från 1700-talet.

Norr

P – Engelsk park och park längs J. Halls väg

Hela Gunnebo kan uppfattas som en park, ett landskap för upplevelser. Men av praktiska skäl används begreppet park i denna skötselplan främst för slottets närmaste omgivningar där vi idag återfinner spår av äldre parkanläggningar i form av gångvägar, trappor och andra parkanläggningar och där vegetationen har tydliga inslag av planterade och införda arter.

Med ”Engelska parken” avses i skötselplanen *1700-talets engelska park*, dvs de områden som under 1700-talet på ett eller annat sätt iordningställdes med gångvägar, anlagda utflyktspunkter osv. Vi känner inte säkert till den ursprungligen Engelska parkens utbredning och inte heller vilka ambitioner eller resurser olika ägare haft att utvidga eller förändra den. Avgränsningen är därför enbart preliminär, utifrån nuvarande kunskap.

Den engelska parken är ”regisserad natur” som skulle erbjuda en överraskningspromenad med utsikter och upplevelser. I den engelska parken är även omgivande landskap med sina åkrar och slottet och orangeriet viktiga attraktioner.

Kunskapen om det hortikulturella växtmaterialet i engelska parken är bristfällig. En del ursprungliga växter har försvunnit. Här har både funnits inhemska träd och buskar och mer exotiska planterade inslag, men det är inte känt exakt vad som växte här.

Stora värden återstår. De äldsta träden och buskarna kommer från 1700-talets engelska park, men den engelska parken har såväl genom frånvaro av skötsel som genom alltför nitisk röjning utifrån sentida landskapsideal förlorat en del av sin ursprungliga karaktär. Buskskikt saknas helt på bl a delar av Apollos kulle, anläggningar har förfallit och planterade barrträd har tagits bort. En del gångvägar har vuxit igen eller förskjutits i läge. Gräsfältet väster om boskén har tillkommit efter 1950.

I delar av den engelska parken dominerar grova lövträd som ek, alm och lind. Genom selektiva uthuggningar har de grövsta och mest välvuxna träden gynnats vilket efterhand givit stora delar av dessa områden en alltmer hagmarksliknande prägel. I andra delar är vegetationen tätare och mer lundartad eller mer öppen äng.

De grova och stundom ihåliga träden i området härbärgerar en stor mängd ovanliga och rödlistade svampar, lavar, insekter, fladdermöss och fåglar. Engelska parken har en rik kärlväxtflora med såväl naturliga ängsväxter som inplanterade lökväxter, parkfröinkomlingar och mer skuggfördragande lundväxter.

Parken längs John Halls väg har mycket gemensamt med den engelska parken, främst förekomsten av grova lövträd och likartad flora. Men det saknas

dokumentation kring att detta område ursprungligen planerats som park under 1700-talet, varför det markerats särskilt på kartan.

På 1855 års karta anges skötselområde P i huvudsak som skogbevuxen mark. Undantag är Floras kulle närmast slottet vilken redovisas som öppen mark utan närmare specifikation samt platsen för orangeriet vilken redovisas som åker. På kartan finns också gångsystemet på Apollos kulle.

P1 – Engelska kullen (Apollos kulle)

Öppen gräs- och örtbevuxen kulle med glest ställda planterade grova ekar, lindar och bokar. Inslag av främmande trädslag som hästkastanj. Rödek växte här under början av 2000-talet men är nu borta. På kullen finns slingrande promenadvägar som dock förskjutits i läge i förhållande till de ursprungliga stenlagda men delvis övervuxna promenadvägarna. De stenlagda gångarna är uppbyggda på samma sätt som i trädgården och är troligen från Halls tid. Under 2010 har arbetet påbörjats med att frilägga de gamla stenlagda gångarna.

På kullen står ett fundament efter en Apollostaty.

Under perioder av 1900-talet har området delvis vuxit igen. Under senare år har området sköts genom slåtter och efterbete. Den västra delen har nu fått ett mer öppet utseende än vad som sannolikt var avsikten i den ursprungliga engelska parken.

Vitrapunkel och parkgröe förekommer i kraftfulla bestånd i halvöppna lägen. Svinrot, en typisk slåtterängsart, har börjat etablera sig. I den sydöstra delen är vegetationen av sly och småträd tätare mellan de grova träden och här finns också en hel del död ved.

På 1855 års kallas området för ”Engelska kullen”.

P2 – Kejsarterassens omgivning

Strax väster om slottet finns en ekbacke med grova ekar, alm och lind. Mot väster blir träden yngre. Här finns också grunden av en potatiskällare. Genom denna del av området löper den gamla vägen ner till Hökullen. I västra delen av området växer bestånd av de typiska parkväxterna vitrapunkel och gullhavre.

I slutningen ner mot slottet finns öppen ängsvegetation med tistlar, nässlor och bredbladiga gräs.

På 1855 års karta anges området som skogbevuxen mark.

P3 – Eremitageskogen

Beskrivning

Uppfarten till slottet kantas av grova ädellövträd. Öppnare gläntor omväxlar med hasselbuskar, rhododendronbuskar, olvon, gamla stubbar och stora tuvor av ormbunkar (majbräken och träjon). En äldre parkväg slingrar sig genom området västra del som ger ett vilt naturromantiskt intryck. Grunden till ett eremitage har grävts fram under 2011.

På marken växer mattor av parkfröinkomlingar och lundväxter som lundstjärnblomma, skogsbingel, parkgröe, vitrapunkel och vitfryle. Fläckvis finns högvuxen igenväxningsvegetation med hallon, hundäxing och älgört.

P4 – Floras kulle

Floras kulle närmast slottet är en örtrik sluttning med en blandning av naturlig ängsvegetation och planterade trädgårdsväxter. Här växer bl.a. vårtörel, jordklöver, skogsklöver och lökväxter. En slingrande promenadväg löper upp på kullen.

När Hall flyttade hit bestod denna del av kullen av kalt berg som han lät täcka över med jord så att det skulle ge ett mer ståndsmässigt intryck.

Övriga delar av Floras kulle är bevuxen med ekar, enstaka bokar och andra ädellövträd, vildapel m.m. Fältskiktet är tämligen magert med berg, kruståtel med inslag av parkgröe samt dungar av träjon vilken tycks vara införd. En delvis övervuxen trappa finns på norra sidan av kullen.

P5 – Orangeriberget

I Orangeribergets sluttning mot slottet växer tämligen täta buskage av träd och buskar. I trädskiktet märks körsbär, ek och olika ädellövträd. Här finns också ett mycket stort antal olika buskar varav flertalet växer vilt i Sverige. Sannolikt har de dock medvetet planterats in i detta område. Här växer bl.a. slån, schersmin, stenros, nyponros, skogstry och benved. En övervuxen äldre anlagd stig slingrar sig upp på berget.

En mindre slänt har öppnare ängskaraktär med parkgröe, vitrapunkel och krollilja. Detta område har sannolikt täckts med jord för att skylla berget under Halls tid.

I sluttningen ner mot Orangeriet växer högstammig tät lövskog.

På bergets topp är karaktären varierande. Här finns öppna ytor som sannolikt varit trädgårdsland under senare årtionden, syrener men också äldre träd och buskar t ex körsbärskornell. Här finns också en del sentida trädgårdslämnningar. Dessutom finns stenterasser som kan vara av äldre ursprung. Dessa är sannolikt övervintringsplatser för bl a snok.

P6 – Park längs slottsuppfarten

Längs slottsuppfarten växer örtrik ädellövskog med grova högvuxna träd på mulljord. Ek dominerar men här finns också en del lind och klibbal. I buskskiktet växer mycket hassel. En del högstubbar och grova trädlågor förekommer också.

En stor ek öster om uppfartsvägen i norr bär en gjutjärnstavla med texten “Naturminnesmärke, fridlyst enligt lag. Överträdelse av fridlysningen straffas med dagsböter”. Fridlysningen utfördes efter en framställan av Hilda Sparre 1945.

P7–P9 Parkliknade lövskog längs slottets entreväg

Utmed John Halls väg och längs slottsuppfarten växer örtrik ädellövskog med grova högvuxna träd på mulljord. Ek dominerar men här finns också en del hästkastanj, lönn och lind. I buskskiktet växer mycket hassel. En del högstubbar och grova trädlågor förekommer också.

Öppnare gläntor omväxlar med hasselbuskar olvon, gamla stubbar och stora tuvor av ormbunkar (majbräken och träjon). Området upplevs omväxlande idylliskt, omväxlande vilt naturromantiskt.

Många av de äldre träden är sannolikt planterade vid 1700-talets slut. Genom successiva gallringar har vissa träd gynnats och är idag högvuxna jätteträd. Genom att de stått ganska tätt har de höga stammar och högt upphissade kronor till skillnad från gamla träd vilka ursprungligen vuxit upp i ett öppet landskap.

På marken växer mattor av parkfröinkomlingar och lundväxter som lundstjärnblomma, skogsbingel, parkgröe, vitrapunkel och vitfryle. Utöver gräsfröinkomlingarna finns här en intressant och rik lundflora med lundary, gullpudra, hässlebrodd, storrams och bäckbräsma. Här växer också flera intressanta marksvampar som trollskägg, purpurkremla, gultråding och stinkriskra. De grova träden är mycket viktiga för den biologiska mångfalden, både som levande och som lågor och högstubbar. På träden växer bl.a. den akut hotade laven puderfläck samt den rödlistade svampen korallticka. På 1920-talet hittades den ovanliga agatsnäckan i detta område. Lövskogsmiljön har dessutom ett rikt fågelliv med bl.a. stenknäck och nötkråka. Några hotade och mycket sällsynta skalbaggar har påträffats i de grova ihåliga alarna som står vid Runde sten.

Området har sannolikt varit trädbevuxet under lång tid. På J. F. Weinbergs landskapsvy från år 1800 syns en lummig lövskog i detta område. Lövskogen på målningen kontrasterar tydligt mot omgivningens kala berg och kullar. Träden tycks vara tämligen likåldriga och växande i räta rader vilket talar för att de planterats eller åtminstone gallrats. Det var säkert viktigt för Hall att entrévägen till Gunnebo löpte genom yppig grönska. Den nuvarande vägen har en delvis ändrad sträckning. På kartan från 1855 anges området som skogbevuxet.

Trädvårdsinsatser och vissa gallringar har genomförts under senare år.

Diverse parklämningar

På flera andra ställen i landskapet finns utflyktsmål och lämningar från parkanläggningar av senare eller mer oklart ursprung. Här nedan nämns några av dessa:

- Brorester och planterade aplar på Gillsman.
- Strandpromenad” längs Hökullen.
- Utsiktsplats ovanför Gunnebo bro.
- Jättegryta
- Kulle/utflyktsmål på Mossen
- Lindbersån, de 12 apostlarna

Kvalitetsmål

- 1700-talets engelska park ska ges ett utseende som påminner om utseendet vid slutet av 1700-talet. Men eftersom träden idag är så mycket större än för 200 år sedan är det varken möjligt eller önskvärt att fullt ut åter skapa det exakta äldre utseendet. Den eftersträvade utformningen får därför bli en kompromiss mellan bevarandet av dagens träd och ett återskapande av gångvägar och vegetation i den äldre parken. Den engelska parken ska istället så långt möjligt återställas utifrån 1700-talets naturromantiska ideal. Den ska vara tillgänglig för besökare – att gå på ”romantiska promenader och spännande upptäcktsfärder”. Det ska finnas vilda dramatiska orörda partier i kontrast mot mer idylliska örtrika gläntor och ängsytter. Den engelska parken ska ha tydlig funktion som en förbindelselänk mellan byggnaderna, trädgårdarna och det omgivande kulturlandskapet.
- Historiska stigar, gångvägar, överraskningar, utsikter och andra attraktioner i ett äldre parklandskap ska finnas kvar och så långt som möjligt ges en ursprunglig funktion.
- Lövskogen längs John Halls väg och uppfarten mot slottet ska ge en pampig inramning till slottets entré och domineras av stora träd. Mellan träden ska både finnas öppnare gläntor och mer vilda buskrika och täta partier. Trädskiktet ska domineras av grova ädla lövträd. Under de höga kronorna ska åtminstone 50 % av området finnas ett skikt med lägre träd och buskar av flera olika arter bl a hassel och olvon.
- 1700-talets engelska park och lövskogen längs John Halls väg ska innehålla grova, döda eller döende stående och liggande träd i olika nedbrytningsgrad. De flesta av dessa ska inte ha spår av sågytter.
- 1700-talets engelska park och lövskogen längs John Halls väg ska ha en hög artrikedom med stort inslag av sällsynta och rödlistade arter vilka sannolikt funnits och bevarats i den ursprungliga engelska parken. Exempel på sådana arter och artgrupper är vitrapunkel, parkgröe och andra

införda parkväxter, gökärt, svinrot och andra ängsväxter, lundstjärnblomma och andra lundväxter, stare, hackspettar och andra hålbbyggande fåglar, vedlevande svampar och skalbaggar samt övervintrande salamandrar, grod- och kräldjur. Ytterligare viktiga arter nämns i beskrivningarna.

Restaurering

- Efter särskilt beslut av styrgruppen för kulturresevatet kan parkanläggningar rekonstrueras eller återställas, men rekonstruktion är inte alltid nödvändig. All rekonstruktion ska föregås av *arkeologiska undersökningar* fördjupade studier av *källmaterial* samt dokumentation av *vegetation och biologiska värden*.
- *Förtydligande av utsikter, siktgator och gläntor* i den engelska parken genom uthuggning och föryngring av tätare vegetation och ridåer där emellan. Syftet är förutom att tydliggöra siktlinjer, skapa variation mellan ljus och skugga samt långsiktigt upprätthålla vegetation med både träd- och buskskikt. Uthuggning ska alltid föregås av *stämpling*.
- *Återplantering och fri föryngring* av naturligt och hortikulturellt växtmaterial, så långt som möjligt baserat på befintliga källor. Särskilt bör buskskikt återställas i de delar som idag helt saknar buskskikt t ex delar av Floras kullen, Engelska kullen och slänten vid Kejsarterrassen. Ersättare för de gamla träden bör planteras eller gynnas bland uppväxande träd där äldre grova träd nyligen fallit.
- Alla avverkningar eller röjningar ska föregås av *stämpling* av naturvårds- och parkhistoriskt sakkunnig.
- *Lindhäck* ska återplanteras och *historiskt staket* ska återskapas som avgränsning mot slottsuppfarten.
- Ved och grenar från genomförda trädvårdinsatser ska läggas på lämpliga platser, så de inom några år väl passar in i det historiska landskapet.
- *Undersökningar* för att identifiera och om möjligt datera stigar, promenadvägar, utflyktsmål, broar, dammar även utanför det vi idag betraktar som 1700-talets engelsk park. Så långt som möjligt *återskapa* och framhäva dessa så de blir *attraktioner i landskapet*.

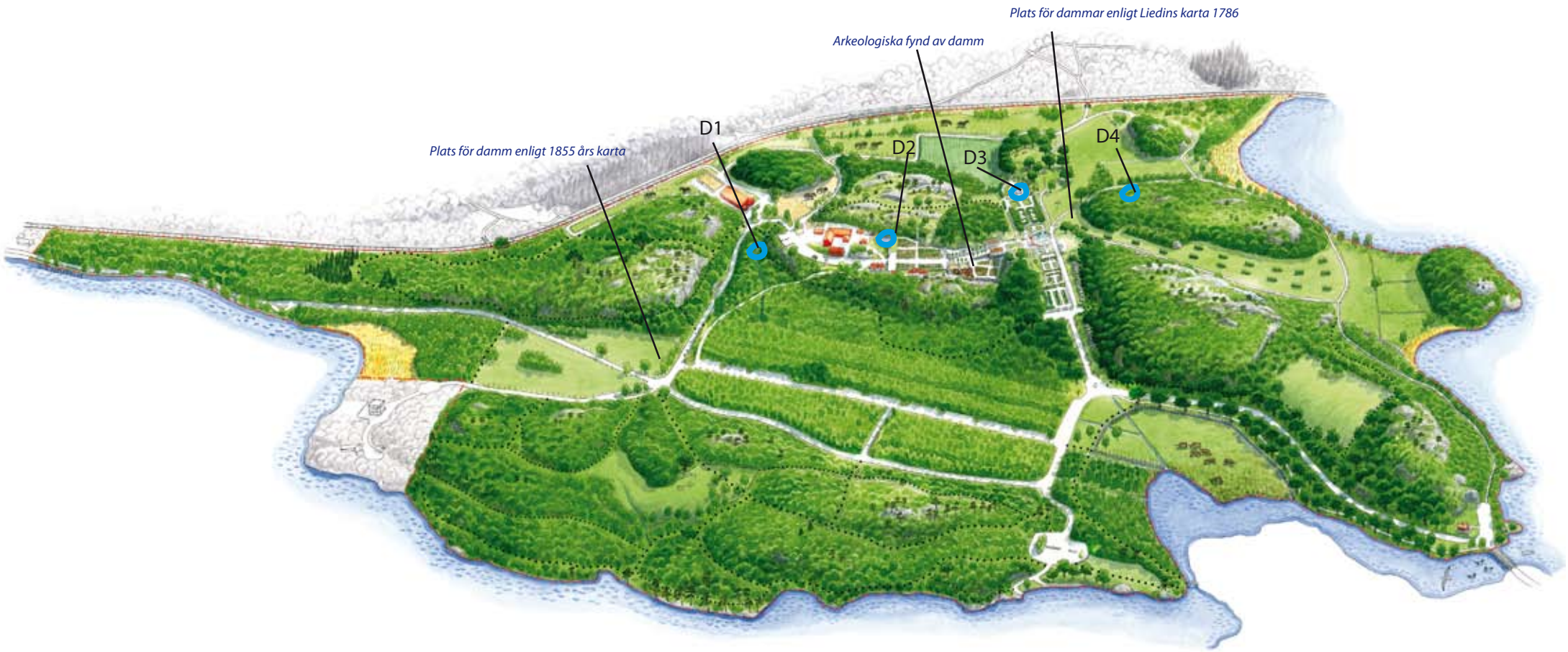
Återkommande skötsel

- *Lieslätter* av öppna örtrika ytor och gläntor (anges i åtgärdsplanen). Slåttern avpassas så att träd och buskar lämnas som solitärer, i grupper, i dungar och i mindre bestånd. Särskild hänsyn ska tas till eventuell återplantering/föryngring av träd och buskskikt (se under restaurering). Lieslåttern ska i huvudsak utföras under perioden 7/7–31/7. I vissa delar med högvuxen kvävegynnad vegetation t ex slänten av Kejsarterrassen är det en fördel om slåttern sker tidigare (omkring midsommar) och kanske två gånger per år.

- Höet ska torka på plats i strängar, såtor eller hässjor. Det bör sedan tas om hand och om möjligt användas som foder. Vid tidig slåtter i örtrika delar bör alltid höet få torka på marken så det kan lämna eventuella fröer innan det tas bort.
- *Fagning* på våren av de delar som ska slås. Fagningen ska utföras när tjälen gått ur marken under mars–april månad. Fagningen innebär att man räfsar ihop löv och ris, transporterar bort det, eller bränner det på någon lämplig plats där vegetationen inte kan skadas eller brandfläcken ger ett störande intryck. Mindre ris- och vedhögar ska lämnas i några lämpliga lägen, då sådana högar är värdefulla för många insekter och som övervintringsplatser för salamandrar. Äldre ris- och vedhögar ska lämnas kvar.
- Öppna ytor där det finns kvar mycket torrt *fjölårsgräs* på våren kan *brännas*.
- *Selektiv röjning* för att upprätthålla siktlinjer i för övrigt orörd vegetation.
- *Trädvård*.
- *Parkanläggningar* såsom gångvägar, trappor, bebyggelselämningar m.m. ska vårdas, underhållas och hållas fri från igenväxningsvegetation.
- Vissa delar får ingå i betesmark – se karta. Betestrycket ska vara lågt så att den örtrika lundfloran inte utarmas. Djuren ska hållas på ett sådant sätt att de ej riskerar att skada barken på stora träd.

 D: Damm

Norr

Plats för damm enligt 1855 års karta

D1

Arkeologiska fynd av damm

D2

D3

Plats för dammar enligt Liedins karta 1786

D4

D – Dammar

På Gunnebo finns idag flera anlagda dammar. Ytterligare historiska dammar har funnits men är idag försvunna. Dammarna har ett stort kulturhistoriskt värde och tre av dem är dokumenterade lekdammar för bl a den större vattensalamandern som har särskilt skydd enligt artskyddsförordningen. Gunnebos historiska landskap med dammar och lövskogar är en utmärkt miljö för bl a större vattensalamandern. Den behöver små fiskfria dammar för att leka och föröka sig och sedan växer djuren upp i lövskogar och övervintrar under döda grenar och stammar.

D1 – Rester av damm vid kvarnlämning

D2 – Kallmurad restaurerad damm vid Lantgården

D3 – Kallmurad damm i stilträdgården

D4 – Enkel damm av okänt ursprung

Kvalitetsmål

- Dammarnas kulturhistoriska värde ska bestå.
- Dammarna ska vara lämpliga reproduktionsmiljöer för salamandrar och groddjur.
- Dammarna ska vara fria från fisk.
- Dammarna bör innehålla vattenväxter med undervatensblad t ex *Myosotis* spp., nate, *Potamogeton* spp., och igelknopp, *Sparganium* sp.

Restaurering

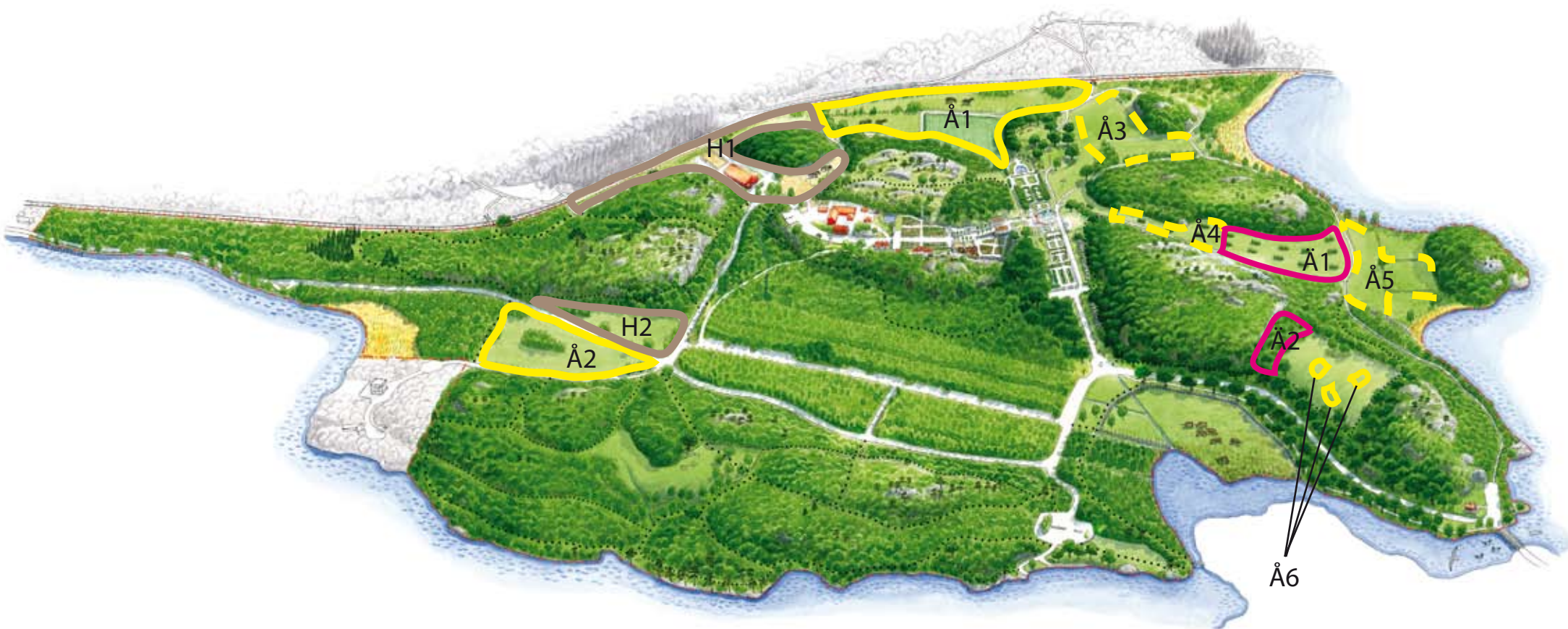
- Dammen vid kvarnlämningen (D1) bör rustas upp.

Återkommande skötsel

- Vid behov ska ev. konstruktioner lagas. Kallmurar får ej lagas med murbruk.
- Om dammarna blir fulla av skräp, löv och annat bör de rensas varsamt. Av hänsyn till groddjur och salamandrar ska sådan rensning göras under de perioder då djuren inte finns i dammen vilket säkrast är november–mars. Lite grenar, löv och annat ska alltid lämnas på botten. Stenar, stockar eller annat som skapar variation i bottenmiljön ska läggas tillbaka efter restaurering.
- Samliga dammar får ej rensas under samma år.

- Å1–Å2: Rationellt brukad åker i ekologisk odling.
- Å3–Å5: Historisk åker i växtföljd. 1800–1950-tal.
- Å6: Ålderdomligt åkerbruk t ex tresäde.
- H: Upplåts till rasthagar för hästar till och med 2013.
- Ä: Slätteräng

Norr

Å – Åker

Å1 – Sörgärdet vid Engelska kullen

Område som sannolikt dikats och odlats upp till åker någon gång vid 1700-talets slut eller 1800-talets början. På kartan från 1855 anges dessa marker som åker samt en liten smal remsa äng i den östra änden. Före det kan det ha varit ängsmark. Under senare år har markerna främst hållits öppna som slåtter- och betesvallar.

Det längsgående diket fanns redan år 1855. Övriga diken har tillkommit senare. I västra delen finns en äldre vägsträckning (nord-sydlig) mellan två åkerblock och med fortsättning på Apollos kulle (engelska kullen). Vägen som idag löper över åkermarkerna har tillkommit senare, efter 1950.

Genom järnvägsdragningen och nya brukningsvägar har den forna åkermarken fragmenterats och förlorat en del av sin ursprungliga form.

Åkern har täckdikats under 2011.

Å2 – Porsvikslyckan, norra delen

Område som varit åkermark under 1800-talet. Under senare år har området främst nyttjats som beteshage för hästar.

Vägen mot Pixbo som delat Porsvikslyckan i två delar, tillkom någon gång efter 1855 och hade då en sträckning i björkalléns förlängning.

Å3 – Sörgärdet vid sjön

Öppen gräsmark som bildar en dalgång mellan de lövklädda kullarna. Avsnittet ner mot Stensjön är på Norgrens karta från 1952 benämnd *Les champs elysées*.

Detta område har odlats upp till åker, sannolikt någon gång vid 1700-talets slut eller 1800-talets början. Före det kan det ha varit ängsmark. Efter 1950 har det huvudsakligen brukats som vall.

Gärdet utgörs av tre åkertegar vilka syns på kartan från 1855. Här syns också några diken vilka ännu återfinns mellan några av tegarna.

Delar av åkern utnyttjas för pulkaåkning under vintern.

Å4 – Gärdet vid källan

Öppen gräsmark som bildar en smal dalgång mellan lövklädda kullar. Ett mycket tilltalande och särpräglat landskapsrum som medger utblickar västerut mot Stensjön och österut mot stilparken.

Denna högt belägna sandiga åker tillhör sannolikt de äldsta åkermarkerna på Gunnebo. Området anges som åker på kartan från 1855.

Under andra världskriget plöjdes en stor del av fältet upp för att odla potatis. Hela gårdet kantas i norr och söder av ett grunt dike med sent ursprung, kanske från denna tid. Även promenadvägen längs områdets norra kant är sent anlagd, någon gång efter 1950. Den ursprungliga vägsträckningen som fanns 1855 går något längre in i skogsbrynet.

Namnet Gården vid källan kommer sannolikt från den källa som på kartan från 1855 är markerad sydväst om åkern i områdets mellersta delar. En senare benämning är Källargården efter den potatiskällare som var belägen i söder om åkern.

Å5 – Gården vid Näset

Fuktig låglänt gräsmark invid Stensjön. Större delen av området anges som åker på 1855 års karta (delområde a). Åkrarna omges av öppna diken, även dessa anges på kartan 1855. Åkrarna är troligen uppodlade i slutet på 1700-talet eller början på 1800-talet.

Å6 – Gamla Trädgårdslyckan

Gamla Trädgårdslyckan, också kallad Gunnebo-lyckan är år 2011 en öppen gräsmark som omges av lövskog. Den bildar en tilltalande glänta i ädellövskogen inom Gunnebos nordvästra delar. Större delen av åkern omgärdas av en stenmur av enkelmurstyp.

Åkern antas vara en av de äldre åkrarna på Gunnebo då den ligger högt i terrängen på väl-dränerad jord. Sannolikt odlades den som åker när Hall tillträdde Gunnebo. Under Sparres tid nyttjades området tidvis som betesmark men under 1900-talet fick det successivt större betydelse för rekreation. Denna öppna naturromantiska glänta lämpade sig väl för friluftaktiviteter. Under 1920–1940-talet hade man en dansbana här och området har också nyttjats för midsommarfirande.

På en ekbevuxen åkerholme i områdets södra del växer smånunneört och desmeknopp.

Kvalitetsmål

- Åkrarna ska belysa hur åkerbruket kunde sett ut under olika tidsepoker.
- Åkrarna Å1 och Å2 ska vara förebilder för ”framtidens närproducerade ekologiska jordbruk”. Dessa ska vara rationellt brukade åkrar i ekologisk odling. Täckdiken ska vara väl underhållna.
- Å3, Å4 och Å5 ska belysa hur det historiska åkerbruket kunde sett ut på 1800-talet. De ska brukas som åker i traditionell växtföljd som kunde ha förekommit under 1800-talet. De ska vara odlade utifrån de former de hade på 1855 års karta.

- Å6 ska på sikt belysa hur det historiska åkerbruket kunde sett vid *1780 och tidigare*. Delar av denna åker ska brukas i *tresäde eller annat ålderdomligt skiftesbruk*.
- Odlade grödor ska så långt som möjligt användas på Gunnebo som foder till kreaturen, i restaurangen eller till nytt utsäde.
- Äldre öppna diken och vägsträckningar ska finnas kvar.

Restaurering

- Odlingsrådgivare och agrarhistoriker ska konsulteras angående lämpliga växtföljder, grödor och skötselredskap.
- Efter konultation med odlingsrådgivare ska Å1– Å5 *återställas till produktionsåkrar* genom rensning av diken, täckdikning, markbearbetning, gödsling och gröngödsling. Moderna redskap får användas vid restaureringen.
- Inom Å6 bör *3 mindre odlingsytor plöjas upp* i den för övrigt oplöjda gräsmarken. Syftet är att belysa hur små åkrar förr kunde ligga insprängda i ett större ängsgärde.

Återkommande skötsel

- Å1 och Å2 ska odlas genom *växtföljd i ekologisk odling*. Brukande kan ske med traktor. Om ensilage tas i plastbalar ska dess omgående transporteras till lantgården.
- Å3–Å5 ska odlas genom *Traditionell växtföljd* t ex 1 år havre, 1 år rotfrukter och två eller fler år vall. På dessa åkrar ska plöjning, harvning, slåtter och skörd i största möjliga utsträckning göras med *hästdragna redskap*. Hö ska *hässjas*.
- Å6 ska odlas genom *tresädesbruk* eller annat ålderdomligt skiftesbruk som kan ha förekommit i trakten. Det innebär att den odlade åkern delas in i tre gårderna (vångar, skiften). Ett av gårderna får ligga i träda medan de två övriga bär mognande säd, vanligen höstsäd närmast efter trädet och därefter vårsäd - dessa skiftas sedan varje år. Å6 ska odlas med *äldre grödor* som kan ha förekommit i trakten före 1780. Det kan t ex vara lin, råg, korn och havre av äldre typ. Gamla och idag *hotade åkerogräs* som t ex kalvnos, åkerkulla, spikvallmo, blåklint, klätt, lindådra och jättespärigel ska förekomma. *Häst, äldre redskap och brukningsmetoder ska användas*.
- Samtliga åkrar får ligga i träda eller bara betas enstaka år.

Ä – Slätteräng

Ä1 – Öppen äng på Gärdet vid Källan

Öppen gräsmark som bildar en smal dalgång mellan lövklädda kullar. Ett mycket tilltalande och särpräglat landskapsrum som medger utblickar västerut mot Stensjön.

Under andra världskriget plöjdes en stor del av fältet upp för att odla potatis. Namnet Gärdet vid källan kommer sannolikt från den källa som på kartan från 1855 är markerad sydväst om åkern i områdets mellersta delar. En senare benämning är Källargärdet efter den potatiskällare som var belägen i söder om åkern.

Området anges som äng år 1855, men den naturliga ängsfloran är utarmad på grund av senare års uppodling. Små rester av ängsflora finns med arter som svinrot, ängsvädd, en ädelmaskros tillhörande gruppen ängsmaskrosor och flera arter av vaxskivlingar. I de nedre delarna finns ett fuktigt parti med framträngande vatten.

Ä2 – Träd och buskbärande äng vid Gamla Trädgårdslyckan

Litet parti med ekar och hassel invid Gamla trädgårdslyckan. Området avgränsas i öster av en bergbrant. Området anges som åker på kartan från 1855.

Kvalitetsmål

- Ä1 ska vara en *öppen slagen äng med örtrik ängsflora*. Det innebär bl a att vegetationen ska domineras av kärlväxter och svampar knutna till naturliga slättermarker.
- Ä2 ska vara en *träd och buskbärande äng*. Trädskiktet ska ha en *krontäckning på omkring 10–20 %* (år 2011 ca 80%), huvudsakligen i form av ädellövträd. Buskskiktet ska ha en täckning av 20–40% (år 2011 ca 40 %) huvudsakligen i form av hassel som delvis kan växa under större träd. Området ska innehålla såväl yngre som äldre träd och buskar, enstaka och i mindre grupper i en mosaik med öppnare ängsytor. Hamlade träd ska förekomma.

Restaurering

- Ä1 ska restaureras genom *markbearbetning och insådd/plantering av naturliga ängsfröer* med arter som naturligt sannolikt förekommit i området. Om möjligt bör hö tas eller fröer samlas från någon befintlig äldre slätteräng i trakten. Annars får fröer beställas från lämplig leverantör, t ex Pratensis AB som tillhandahåller vildinsamlade fröer eller pluggplantor av svensk härkomst. Egen fröblandning bör beställas för att undvika arter som naturligt ej förekommit här.

- *Ä2: Selektiv gallring i träd- och buskskikt.* Hassel och ädla lövträd som alm, lind och ask ska gynnas. Gallringen ska utföras på ett sådant sätt att området får ett utseende som överensstämmer med en äldre träd- och buskbärande äng. Gallringen ska föregås av stämpling av sakkunnig inom natur- och kulturmiljövård. Några träd, gärna *yngre askar ska topphuggas* ca 2–3 meter över marken, för att senare hamlas.

Återkommande skötsel

- *Lieslåtter eller slåtter med hästdragen slåttermaskin.* Lieslåttern ska i huvudsak utföras efter den 10 juli så att de flesta blommorna först hunnit blomma och sätta frön. Enstaka år kan slåttern av praktiska skäl genomföras tidigare. Alltför sen slåtter bör undvikas då gräset då blir torrt, näringsfattigt och svårt att slå. Höet ska torka på plats i strängar, såtor eller hässjor. Det bör sedan tas om hand och om möjligt användas som foder. Vid tidig slåtter i bör alltid höet få torka på marken så det kan lämna eventuella fröer innan det tas bort.
- Markerna ska de flesta år *efterbetas efter slåttern*. Vissa år får skötseln enbart vara bete inom större beteshägn.
- *Ä2: Fagning* på våren. Fagningen ska utföras när tjälen gått ur marken under mars–april månad. Fagningen innebär att man räfsar ihop löv och ris, transporterar bort det, eller bränner det på någon lämplig plats där vegetationen inte kan skadas eller brandfläcken ger ett störande intryck. Mindre ris- och vedhögar ska lämnas i några lämpliga lägen, då sådana högar är värdefulla för många insekter och som övervintringsplatser för salamandrar. Äldre ris- och vedhögar ska lämnas kvar.
- *Ä2: Hamling* av topphuggna träd. Det innebär att de grenar som växt ut kapas minst vart 7:e år. Lövet bör tas om hand som foder till kreaturen.

H – Rast och beteshagar för hästar

Dessa marker odlades upp till åker under mitten av 1800-talet. De nyttjas idag som rasthagar och betesmarker för ridskolans hästar. Områdena var i huvudsak åker på 1855 års karta.

Skötselområde H1 – Rasthagar och manegebyggnad

Skötselområde H2 – Betesmark vid Porsvikslyckan

Återkommande skötsel

- Områdena upplåts som *betesmark och rasthagar för ridskolan* t o m 2013.
- H2: Får även användas för *tillfällig parkering* vid större evenemang.

Betesmark

- Traktorgrind & ramp för gående inklusive barnvagn/rullstol
- Självstängande grind
- Platser för kreatursbroar.
- Stängsels placering
- Möjliga alternativa dragningar för stängsel

Norr

B – Naturbetesmark

B1 – Beteslandskap väster om Slottet

Området utgörs av ett större landskapsparti med åkrar och lövskogar som kan ingå i en gemensam betesfälla. I dalgångarna finns åkermarker och bergen är i huvudsak bevuxna med ekskog. Uppe på bergen är jordtäcket tunt med hållmarker, enbuskar och krumma senvuxna ekar. Längre ner på sluttningarna är marken mullrikare med mer högvuxna träd. Längs Stensjön finns strandängar, sumpskog och vassar.

Delområden:

Skötselområde P3 – Eremitageskogen

Skötselområde P6 – Park längs slottsuppfarten

Skötselområde P7 – Parkliknade lövskog längs Slottets entreväg

Skötselområden Å3–Å5 – Sörgärdet, Gärdet vid näset och Gärdet vid källan

Delområde B1a – Gillsmeden (Gillsman)

Sumpskog och strandängar som var åker och ängsmark under 1800-talet. Rester av broar, promenadstig och planterade apclar.

Delområde B1b – Gillsmakullen

Bergig, delvis brant kulle bevuxen med ekskog. På grova ekar utmed kullens östsida växer en tämligen rik mossflora.

Delområde B1c – Gillsmaberget

Stor bergsrygg strax väster om Slottet. Öppna berghällar och mager ekskog på berget topp. I sluttningarna, ekskog och ädellövskog med inslag av en del grova träd.

Rödlistade svampar och lavar på äldre krumma och senvuxna träd framför allt i sluttningen mot Stensjön.

På Gillsmaberget närmast Slottet växer flera av Sveriges arter av vilda träd och buskar samt en del utländska inslag. Det stora antalet olika arter leder till misstankar om ett medvetet planterat arboretum. Här finns också en äldre damm samt trappsteg och lämningar av okänt ursprung.

En äldre terrassåker som finns dokumenterad på Leidins karta från 1786. Åkern har sannolikt slutat brukas vid 1700-talets slut. Den är numera delvis bevuxen med lärk och bok som sannolikt är planterade eller självföryngrade från äldre planterade träd.

Delområde B1d – Gärdet vid Näset

Fuktig låglänt gräsmark invid Stensjön. I områdets norra kant finns en stengärdesgård i form av en låg enkelmur. Finns även med på kartan från 1855 och på en skiss av John Hall d. y., då i form av en trögärdesgård ut i vattnet.

Delområde B1e – Hökullen

Ekskogbevuxen udde i Stensjön med drygt 100-åriga, sannolikt planterade ekar. Enstaka äldre grova ekar är invuxna mellan de yngre träden. På gamla ekar i strandkanten växer de rödlistade arterna mussellav och ekskinn.

En promenadstig som kan ha äldre ursprung leder runt kullen, med flera vackra utsiktsplatser utmed vägen.

Delområde B1f – Ekridå längs Högsta bergets sydbrant

Ekridå med 60–70-åriga ekar vars grenar sträcker sig över promenadvägen. Rikliga bestånd av det sällsynta skogsgräset lundslok. Dessutom parkfröinkomlingarna gullhavre och vitrapunkel.

Genom området löper en äldre vägsträckning vilken även använts som ridstig. Vägen finns med på kartan från 1855 och på en teckning av John Hall d.y. med namnet ”vägen till Hökullen”.

Skötselområde B1g – Ekskog och berg söder om Gunnebo bro

Ekskog med krumma knotiga grenar som tuktats av vinden i sydvästslutningen ner mot Stensjön. Hassel förekommer rikligt och kaprifol slingrar uppför stammarna. Alsumpskog längs sjön. Spår av odling nära Gunnebo bro i form av röjda terrasserade marktytor. I närheten finns äldre terrasserad och stensatt vägsträckning.

Utsiktsplats och äldre promenadstig uppe på berget. Närmast Gamla Trädgårdslyckan växer en del stora vidkroniga ekar. I nordslutningen finns en del äldre mossbelupna ekar med intressant lavflora.

Östra delen nära branten är växtplats för lundslok och en sällsynt underart av björnbär.

Delområde B1h – Högsta berget

Bergstopp med mager ekskog och hållmarker. På J. F. Weinbergs landskapsvy från år 1800 syns berget som en helt kal bergstopp.

B1g – Bäckravin

Bäckravin bevuxen med ekar och med snår av förvildade buskar. Äldre vägbank och en äldre bro bestående av två flata stenar.

Kvalitetsmål

- Området är ett varierat kulturlandskap med åkrar och extensivt betade lövdungar. Det är en landskapspark med utsikter, olika promenadalternativ och utflyktsmål. Utseendet från 1800-talet med kala bergtoppar och en lövbård i sluttningar och branter ska i viss mån återspeglas.
- Djur och växter som sannolikt funnits under denna tid ska ha god bevarandestatus. Exempel på arter och som ska gynnas är: vitrapunkel, parkgröe och andra införda parkväxter, gökärt, svinrot och andra ängsväxter, lundstjärnblomma och andra lundväxter, stare, hackspettar och andra hålbbyggande fåglar, vedlevande svampar och skalbaggar samt salamandrar, grod- och kräldjur.

Restaurering

- Viss *restaurering av betesmarker* i lövskogarna. Syftet är inte att åter skapa glesa hagmarker utan snarare att hagmarksliknande bestånd ska omväxla med tätare lövträdsbestånd. Uppe på bergen ska det generellt vara öppnare och i sluttningarna mera löv. Alla åtgärder ska föregås av *stämpling* av sakkunnig inom natur och kulturmiljövård. Områden som prioriteras för åtgärder redovisas nedan.

Delområde B1a: Huvuddelen av trädsiktet tas ned så att maden återställs. Mindre dungar kan lämnas. Miljön kring aplarna, den gamla promenadstigen samt träbroarna ska röjas fram.

Delområde B1d och B1i: Viss gallring och röjning för att åter skapa lite öppnare betesytor främst på bergens toppar. Senvuxna, äldre träd och döda ska lämnas. I bryn, sluttningar och branter lämnas trädsiktet orört.

På den åker som syns på Liedins karta kan några träd avverkas.

Delområde B1f: Gallring och röjning runt större ekar samt för att förtydliga stigen och promenaden runt kullen. För övrigt inga åtgärder.

Delområde B1g: Högvuxna ekar inom ca 10 meter från vägen avverkas. Lägre träd och buskar samt all vegetation i branten ska sparas.

Delområde B1h: Selektiv gallring och röjning för att få en öppnare hagmarks karaktär uppe på berget i anslutning till Gamla Trädgårdslyckan.

Återkommande skötsel

- Området ska betas extensivt gärna med lantraser och flera olika djurslag. Betespåsläppet ska i normalfallet göras i juli efter slåtter och skörd. Enstaka år då det inte tas någon skörd kan betespåsläpp göras tidigare.
- Djuren ska ej stödutfodras när de går i betesmarken.

Skötselområde B2 - Betad mad vid Stensjön

Nedanför Slottet mot Ståloppet finns en fuktig mad och björkskog. I östra delen finns en ekskog. Området har röjts för att restaureras till betesmark.

Området finns bl a avbildat på Weinbergs målning från år 1800. Då tycks vattenståndet vara högre. Den del av maden som är närmast slottet är en öppen vattenyta och på övriga delar syns betande kor. På kartan från 1855 anges området som äng med namnet ”Maden vid Stensjön”. Därefter har några diken från mossen dragits genom området.

Det fuktiga strandområdet är värdefullt för grod- och kräldjur. Tidigare har flera sällsynta växter påträffats som t ex myskgräs och vattenstäckra.

Kvalitetsmål

- Maden ska så långt möjligt återställas till det utseende den hade under perioden 1800–1855. Weinbergs akvarell och 1855 års karta ska användas som utgångspunkt men man måste göra en fri tolkning av det utseendet inte en exakt avbildning. Det innebär att området ska vara en öppen strandäng med inslag av lövdungar. Minst 75 % av maden är en öppen strandäng utan träd och buskar. I nordöst och väst ska mindre trädjungar lämnas i enlighet med Weinbergs avbildning, där betesdjuren har möjlighet att söka skydd.
- Flora och fauna domineras av arter som är knutna till traditionellt hävdade naturliga strandängar.

Restaurering

- *Fortsatt avverkning av träd* till målet är uppnått.
- *Promenadvägen läggs om* och anpassas till uppfarten vid Runde sten.

Återkommande skötsel

- *Området ska betas* gärna lantraser och flera olika djurslag. Djuren ska ej stödutfodras när de går i betesmarken.

Skötselområde B3 – Hagmark söder om lantgården

Skogsbevuxen bergrygg som delvis röjts och gallrats. Området har delvis betats av får sedan 1998.

Uppe på toppen finns öppna gläntor med hållmarker och öppen gräsmark. Här växer bl.a. stor blåklocka, oxbär, äkta johannesört och ängshavre. Arter som indikerar att området tidigare varit hävdad.

I branterna står krumma, knotiga, självföryngrade ekar. På äldre träd i branter och sluttningar förekommer flera sällsynta och rödlistade lavar.

I norra delen finns ett avsnitt med planterad bok och i sydväst en dunge med alsumpskog. Lind förekommer i den norra delen.

Inom området finns två delområden med fossila odlingsbäddar samt röjda småtäppor. Ytorna förefaller vara brukade för hand och kan utgöra resterna av ett trädgårdsland. Utmed områdets östra kant löper rester av en hägnad.

På kartan från 1855 anges området som skogbevuxen mark och skogsbevuxet berg. När Hall kom till Gunnebo var toppen av berget sannolikt i stort sett kalt. En randskog med lövträd kan ha ramat in den kala kalotten.

Kvalitetsmål

- Området ska i huvudsak återställas till ett utseende och funktion som det antas ha haft på Halls tid. Själva hjässan ska vara kal med hållmarker, enstaka enbuskar och betad gräsvål. I branterna ska växa en bård med lövträd. Längre ner på sluttningarna ska finnas ett glest trädskikt med lövträd och ett lägre buskskikt med bl a hassel. Trädskiktet ska på lång sikt i huvudsak utgöras av relativt lågvuxna ekar eller vidkroniga hagmarksträd. Enstaka bestånd med senare planterade träd, t.ex. bok och lind ska förekomma.
- Genomsnittlig täckningsgrad av träd och buskar ska vara högst 40%.
- Lövskogen i branterna ska vara opåverkad av gallring och röjning. Gamla knotiga träd och äldre döda träd ska finnas kvar.

Restaurering

- *Selektiv gallring i träd- och buskskikt.* Hassel samt vidkronig ek ska särskilt gynnas, även alm, lind, lönn och ask där det förekommer. Inga åtgärder ska göras i branterna. Gallringen ska utföras på ett sådant sätt att området får varierat flerskiktat utseende. Närmast Sörgärdet (skötselområde Å1) ska huvuddelen av träden avverkas. Enstaka träd med lägre krona, naturlig buskskikt och hassel ska i huvudsak lämnas. Gamla knotiga träd och äldre döda träd ska lämnas. Bok ska i huvudsak tas bort utom enstaka äldre bokar i mindre bestånd.

Stämpling av sakkunnig inom natur och kulturmiljövård.

Återkommande skötsel

- Hagmarken ska betas gärna lantraser och flera olika djurslag.

Skötselområde B4 – Betad skog mot Mossen

Omedelbart norr om köksträdgården finns en bergkulle med ekar, en husgrund och ett antal röjda fossila odlingsytor. Marken är i vissa delar kraftigt bevuxen med parkgröe. Tvärs igenom området löper en stenmur av enkelmurstyp och en äldre terrasserad väg löper ner mot Mossen. I sluttningen ner mot Mossen växer en ekskog med tämligen grova ekar.

På kartan från 1855 anges området som skogbevuxen mark och berg.

Hela området har delvis röjts och gallrats under 2011.

Kvalitetsmål

- Området ska vara en gles betad ekskog med omväxlande dungar, öppna gläntor, trädsolitärer och ett tydligt utvecklat buskskikt med hassel. I branterna ska finnas fritt växande lövskog.
- Den genomsnittliga täckningsgraden av träd och buskar ska vara högst 50–70%.
- Lövskogen i branterna ska vara opåverkad av gallring och röjning. Gamla knotiga träd och äldre döda träd ska finnas kvar.

Restaurering

- *Selektiv gallring i träd- och buskskikt.* Hassel samt vidkronig ek ska särskilt gynnas, även alm, lind och ask. Inga åtgärder i branter. Gallring ska utföras på ett sådant sätt att området får varierat flerskiktat utseende med både träd och buskskikt omväxlande tätare bestånd och öppnare gläntor. Bok och gran ska i huvudsak tas bort men enstaka träd får lämnas. Gamla knotiga träd och äldre döda träd ska lämnas. Åtgärder ska föregås av *stämpling av sakkunnig inom natur och kulturmiljövård.*

Återkommande skötsel

- Hagmarken *ska betas* gärna lantraser och flera olika djurslag.

Skötselområde B5 – Mossen

Delområde B5a – Björkdominerad torrare del av mossen

Inom detta område växer idag en björkskog som planterats på dikad mossmark. I buskskiktet finns en del brakved, vide och spirea.

På Halls tid fanns här en mosse. Vägen över mossen anlades troligen i samband med att slottsanläggningen kom till utförande för att slippa längre transporter över slottsområdet. På en skiss av John Hall d.y. är vägen kantad av en relativt tät allé med björkar. Björkallén fanns ännu omkring 1950.

Efter ett förslag från lantbruksingenjören Georg Stephens röjdes, dikades och uppodlades mossen år 1838. En del av mossens diken härrör från denna tid medan de breda kanaler som löper i mossens längdriktning torde ha tillkommit senare.

På grund av högt vattenstånd visade sig mossen dock var svår att odla. Sannolikt har torven sjunkit ihop efter några års odling. Förändringar i Stensjöns vattenstånd kan också ha haft betydelse. Mossen nyttjades under 1900-talet tidvis för odling av rovor och betor, tidvis för bete. Vid en inventering av odlingsmarken år 1950 konstaterades att området varje vinter var satt under vatten och därför föreslogs en skogsplantering med björk.

I de öppna diken och i översvämmade delar växer en del intressanta vattenväxter. Området är av betydelse för grod- och kräldjur.

Skötselområde B5b – Ekdominerad torrare del av Mossen

Område med inslag av ek.

Skötselområde B5c – Björkdominerad blötare del av Mossen vid 1855

Mycket blött och svårskött parti.

Skötselområde B5d – Alsumpskog vid Mossen

Strax söder om den dikade mossen finns en fuktig sumpskog med ask och klibbal. Området har inte röjts eller gallrats i någon nämnvärd omfattning under senare år.

Området har utvecklats till en relativt orörd naturskog. Här finns ett rikt fågelliv med mycket sångare. Den rödlistade mindre hackspetten häckar här. Området är en av de mer betydelsefulla fågelbiotoperna kring Gunnebo. Bland mindre vanliga svampar noterades mörk alskräling. Området har betydelse som livsmiljö för salamandrar, grodor och kräldjur.

Området anges som skogbevuxen mark vid Storemossen på kartan från 1855. Det är en del av den ursprungliga mosse som fanns före utdikningen. I den östra delen finns diken som sannolikt är spår av ett försök att utvidga odlingsmarken på Mossen.

Kvalitetsmål

- Delområde B5a ska i huvudsak vara en *betad gles björkhage* med omväxlande glest ställda björkar, helt öppna gläntor och tätare dungar. Trädens krontäckning ska vara högst 50%. Fallna björkar ska ligga kvar såvida de inte fallit utanför området, påtagligt begränsar betet eller medför annan väsentlig olägenhet.
- Delområde B5b ska vara *en ekhage*.
- Delområde B5c och B5d ska vara en *fritt växande lövskog* men kan ingå i ett beteshägn
- *Diken* som återfinns på kartan från 1855 ska finnas kvar.

Restaurering

- *Successiv gallring* av björkar i område B5a och B5b.
- *Anläggning av broar för betesdjuren*
- *Stängsling*.
- Riskträd som står *nära parkeringsplatsen* får alltid avlägsnas.
- En mindre del av mossen får nyttjas för *utökad befintlig parkeringsplats*.

Återkommande skötsel

- *Området ska betas* gärna lantraser och flera olika djurslag.

G - granskog

L - lövskog

Norr

G

L1

L3

L2

L6

L4

L5

G – Granskog

Planterat granbestånd.

Kvalitetsmål

- *Granbeståndet* ska skötas på ett sådant sätt att det långsiktigt kan *ge bra timmer* att användas för byggnadsändamål inom kulturreseptet.

Återkommande skötsel

- Avverkning eller plockhuggning vid behov.

L – Lövskog

Skötselområde L1 - Bokskog

En bergkulle som i huvudsak är bevuxen med bokskog. I sydvästra delen finns hållmarker och ekar. Flera av ekarna är grova men den största har nyligen dött.

Skötselområde L2 – Lövskog vid kvarnen

Lövskog med visst inslag av ädellövträd som ask och alm. Utmed en bäckravין växer en del klibbalar och i ett parti där träden avverkats växer tätt med sly. På vissa ställen finns tämligen rik lundflora med täta mattor av lundstjärnblomma och skogsbingel samt enstaka gullpudra.

Inom området finns också resterna efter en timrad kvarnbyggnad som enligt informationsskylt på platsen är uppförd på 1830-talet.

Skötselområde L3 – Skog öster om lantgården

Öster om lantgården finns ett stort kuperat område med skogsbestånd av varierande karaktär. Ekskog dominerar men här finns även bokskog, lärk, äldre tallskog och ett granbestånd. I närheten av lindbersån växer en yngre björkskog inom ett område som var plantskola under 1900-talets början.

Många av bestånden är planterade under 1800-talets senare hälft. Men det finns ännu en del äldre vidkroniga hagmarksekar som kan vara resterna av vegetation som fanns före skogsplanteringarna.

Inom området finns en planterad lindberså som bl a kallas de 12 apostlarna.

På 1855 års karta anges hela området som skogbevuxen mark.

Skötselområde L4 – Lövskog med grova ekar

Område med grova ekar och hasselbuskar. Yngre träd och buskar har vuxit upp mellan ekarna. På ekarna förekommer den rödlistade koralltickan. I södra delen finns en mossbelupen bergbrant där den rödlistade skuggmossan växer.

På 1855 års karta tillhörde området Porsvikslyckan och var trädbevuxen slåttermark.

Skötselområde L5 – Mager ekskog på Skinåsberget

På höjdryggen mellan Rådasjön och Mossen finns ett stort och varierat skogsområde som domineras av hedekskog. En del träd är krumma och sen-

vuxna. I östra delen förekommer äldre hållmarksskog med inslag av grova och gamla tallar. Utmed vägen i områdets sydöstra del står några grova ekar.

Bergsryggen har i äldre tid benämnts Skinåsberget, Mossåsen eller Gunnebo-landet.

Området genomkorsas av ett system med strövstigar. Det förekommer också jättegrytor vilka varit populära utflyktsmål redan under 1800-talet.

En R-märkt fornlämning i form av en stenåldersboplats är belägen nära Rådasjöns strand. En fastgjuten minnessten som anger att Mölndals kvarnby byggde Kvarnbykanalen 1951 finns vid Ståloppet. Kanalen fanns dock enligt uppgift redan på Halls tid men fördjupades 1951.

Några välbevarade stengärdesgårdar finns i området.

Hägnaderna i sydvästra delen av detta område samt runt Rofvelyckan (område 38) visar att Skinåsberget utnyttjades som betesmark vid 1855. Under Sparres tid nyttjades området fortfarande som betesmark.

I nordslutningen mot Rådasjön finns en del långsamt växande ekar som hyser en intressant lavflora och mossflora. Här finns också en tämligen rik svampflora med bl.a. den rödlistade violfotskremlan. Området har ett rikt fågelliv med mindre hackspett och en rad andra hackspettar. Bivråk har tidigare häckat nära Slottsviken.

Skötselområde L6 – Alsumpskog vid Porsvikslyckan

Alsumpskog som fått växa tämligen fritt under de senaste 80 åren. Området är en av Gunnebos mest artrika fågelbiotoper bl a av betydelse för häckning och födosök av mindre hackspett.

Området var ängsmark år 1855.

Kvalitetsmål

- L1 ska vara en gammal *boskog*.
- L2 ska vara en gammal *flerskiktad blandlövskog*.
- L3–L5 ska vara gamla flerskiktade *ekdominerade lövskogar* med inslag av grova ekar.
- L6 ska vara en fritt växande äldre sumpskog.
- Skogarna ska ha ett *rikt fågelliv* med bl a hackspettar och hålbbyggande fåglar. *Rödlistade arter* ska ha gynnsam status. Skogarna ska ha goda förutsättningar för vedlevande skalbaggar och svampar. De ska vara bra uppväxt- och övervintringsmiljöer för grodor och salamandrar.
- Virke från avverkningar bör så långt som möjligt tas tillvara och användas för byggnadsändamål inom kulturresevatet.

Restaurering

- *Upprustning av promenadväg* fram till kvarnlämningen inom område L2.
- Inom område L2 ska en *selektiv röjning* genomföras så att specifika träd och buskgrupper sparas och gynnas.
- Ny ridstig ska anläggas inom område L3.
- Dammen bör återställas i mer ursprungligt skick.

Återkommande skötsel

- L1: Frihuggning av grova ekar.
- L3–L5. Med ca 10 års mellanrum ska begränsad skogsskötsel genomföras.

Gångstigar och promenadvägar röjs från hindrande vegetation. Kronorna på grova ekar och andra ädellövträd frihuggs från konkurrerande vegetation. Lägre träd och buskskikt som ej riskerar att gå in i kronorna ska vara kvar. Vissa yngre träd med lägre kronor som på sikt har förutsättningar att utvecklas till jätteträd ska frihuggas. Ved och avverkade träd ska delvis lämnas kvar i området som faunadepåer och lågor. Liggande och stående döda träd ska i huvudsak lämnas. Naturligt buskskikt ska i huvudsak lämnas. I minst 50% av området ska skogen lämnas helt utan åtgärd.

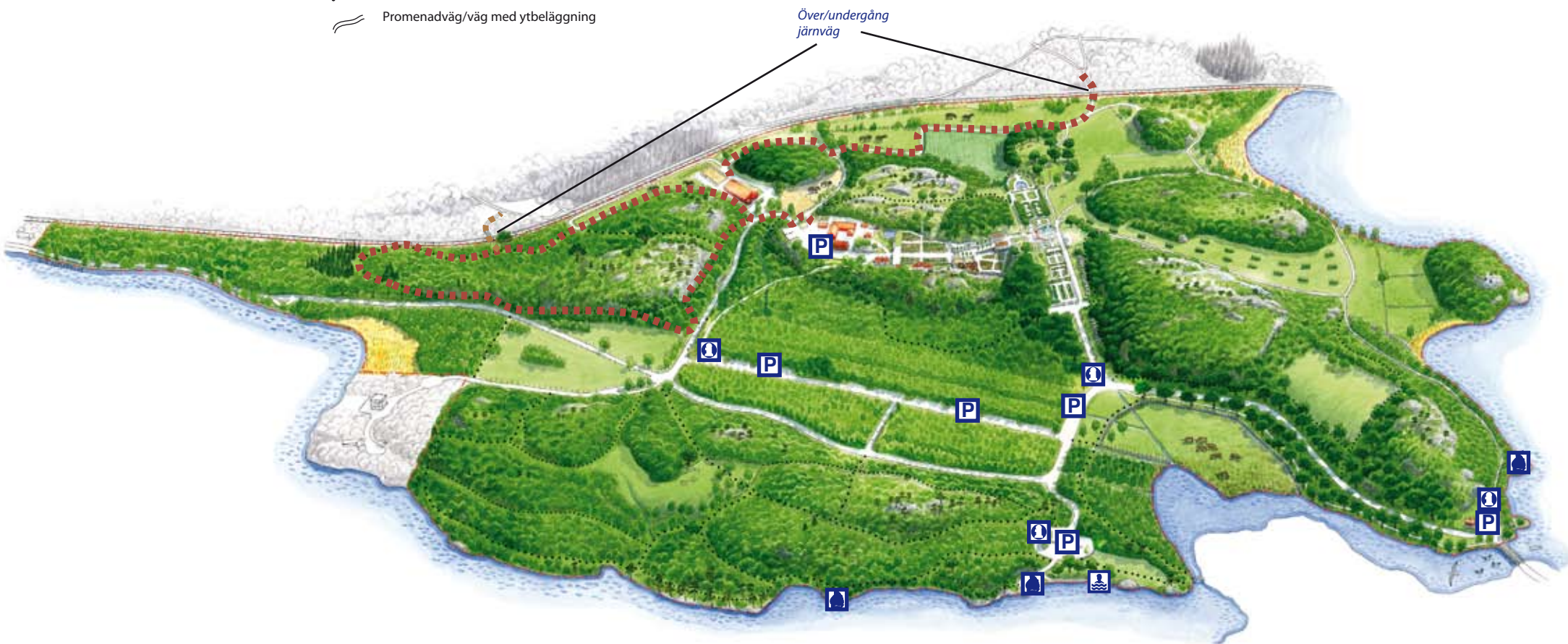
- Alla röjnings och gallringsåtgärder ska föregås av *stämpling* som utförts av sakkunnig om Gunnebos natur och kulturmiljö.
- Enstaka träd, som inte har höga natur- eller kulturmiljövärden, får fällas och användas för byggnadsändamål inom kulturresevatet. Åtgärder med avsikt att spara eller gynna träd som är lämpliga till dessa ändamål får också utföras.

- Parkeringsplats
- Informationsskylt
- Tillåten eldplats
- Badplats
- Ridstig
- Promenadstig
- Promenadväg/väg med ytbeläggning

Norr

Över/undergång
järnväg

5 Friluftsliv

5.1 Övergripande mål

Landskapet ska vara väl tillgängligt för rekreation och studier av natur och kultur.

5.2 Information och anläggningar

5.2.1 Parkering

Kvalitetsmål

- Besökare ska ges möjlighet att parkera inom rimligt avstånd från slott och besöksanläggningar.
- Parkering för allmänheten ska finnas på platser som markerats på karta.

Restaurering

- Befintlig parkering vid Runde sten utmed den trafikerade genomfartsvägen bör på sikt tas bort eller ersättas med en bussparkering.
- Befintlig parkering på Mossen rustas upp och göras mer inbjudande. Parkeringen får utökas inom skötselområde B5.
- Parkeringsplatsen vid Mossen får asfalteras.

Återkommande skötsel

- Parkeringar ska underhållas.

5.2.2 Promenadvägar och stigar

På Gunnebo finns såväl iordningställda grusade promenadvägar och enklare stigar. De flesta stigar och promenadvägar framgår av karta men samtliga äldre gångvägar i den engelska parken är inte redovisade. Dessa behandlas under område P.

Kvalitetsmål

- Promenadvägar och stigar ska inbjuda till promenader, upptäckter och utflykter. Framkomligheten på promenadvägar och mer välfrekventerade stigar ska vara god. Det innebär att dessa bör beläggas med lämpligt ma-

terial. För promenadvägar av modernare ursprung kan detta vara t ex grus av typ 0–18. Asfalt eller liknande ska ej förekomma på promenadvägar och stigar.

Restaurering

- Det historiska nätverket av gångvägar och stigar ska så långt möjligt återställas till ursprungligt utseende och funktion. Se vidare under område P.
- En ny ridstig ska anläggas inom område L3 och ges en enhetlig märkning som väl överensstämmer med övrig skyltning.
- Vid parkeringen på John Halls väg ska genomföras justeringar av promenadvägarna för att leda besökare från och till parkeringsplatserna på ett säkrare, trevligare och tydligare sätt.

Återkommande skötsel

- Kulturresevatets promenadvägar och stigar ska underhållas. Träd, buskar eller annan vegetation som hindrar framkomlighet på promenadvägar och välfrekventerade stigar ska tas bort. Ytbeläggning ska underhållas.

5.2.3 Skyltar och information

Kvalitetsmål

- Skyltning och information ska göras på ett enhetligt sätt och med hänsyn till den historiska miljön. Skyltning och information ska vara inbjudande och informativ.
- Ett informationsfolder över kulturresevatet ska finnas tillgängligt för besökare.
- Informationstavlor med karta ska finnas upp på de platser som markerats på karta.

Restaurering

- Vid bron över Stålippet och vid infarten till resevatet i öster ska skylt med texten Kulturresevatet Gunnebo synas för besökare som kommer med bil.
- Gränsmarkering av resevatet ska utföras enligt Riksantikvarieämbetets anvisningar.
- Befintlig naturstig ska ersättas av en ny natur- och kulturstig eller ”rekommenderade promenader”.

Återkommande skötsel

- Foldern och skyltar ska revideras och bytas vid behov.

- Skyltar som saknar funktion eller ej är godkända ska tas bort.

5.2.4 Bord och bänkar

Bord och bänkar får utplaceras på lämpliga platser i reservatet.

5.2.5 Soptunnor

Kvalitetsmål

Soptunnor ska finnas i anslutning till parkeringsplatserna.

Återkommande skötsel

Soptunnor ska tömmas regelbundet.

5.2.6 Eldplatser

Grill och eldning är inte tillåtet i kulturreseptet utom på anvisad plats. Anvisade grillplatser redovisas på karta.

Återkommande skötsel

- Grillplatserna ska hållas ordningsställda.

6 Dokumentation och uppföljning

En dokumentation av skötselåtgärder och deras effekt på kultur- och naturvärden är nödvändig för att se om den föreslagna skötselplanen följs och om målsättningen med kulturreseptet uppfylls av de genomförda åtgärderna.

Kulturvårdsförvaltaren ansvarar för att dokumentationen utförs och utvärderas. Uppföljningen genomförs årligen genom att samtliga genomförda åtgärder dokumenteras och en avstämning görs gentemot uppsatta mål.

Vid uppföljningen ska kontrolleras om:

- Kvalitetsmålen uppfylls.
- Om planerade restaureringsåtgärder genomfört.
- Om planerade skötselåtgärder genomförts.

Alla promenadvägar, entréplatser, skyltar och anläggningar för rekreation och friluftsliv ska årligen inspekteras. Behov av åtgärder ska dokumenteras.

Områden som restaureras ska fotodokumenteras innan och efter åtgärderna. Även andra områden bör fotodokumenteras som stöd för att följa och tolka långsiktiga förändringar.

Skötselplanen bör revideras då uppföljningen indikerar att behov finns.